

ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΩΝ, ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗ ΓΝΩΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΔΑΣΗ
ΤΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ NATURA 2000 ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΝΑ ΔΙΚΤΥΟ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΓΙΑ ΤΑ ΔΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ NATURA 2000 ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Προστατευόμενες περιοχές και τουρισμός:
κατευθύνσεις για τη διαχείριση επισκεπτών και την ερμηνεία περιβάλλοντος.

ΜΟΥΣΕΙΟ ΓΟΥΛΑΝΔΡΗ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΒΙΟΤΟΠΩΝ-ΥΓΡΟΤΟΠΩΝ

forestLIFE

ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΩΝ, ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗ ΓΝΩΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΔΑΣΗ
ΤΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ NATURA 2000 ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Το παρόν κείμενο εκπονήθηκε στο πλαίσιο του έργου LIFE Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση και Πληροφόρηση LIFE14/GIE/GR/000304 «Οικοδόμηση συνεργασιών, ανάπτυξη δεξιοτήτων και ανταλλαγή γνώσεων για τα δάση του Δικτύου Natura 2000 στην Ελλάδα» (ForestLife) που υλοποιείται από το Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων-Υγροτόπων (δικαιούχος) σε συνεργασία με τη Γενική Διεύθυνση Ανάπτυξης, Προστασίας Δασών και Αγροπεριβάλλοντος του Υ.Π.ΕΝ. (εταίρος). Το έργο υλοποιείται με τη συνεισφορά του χρηματοδοτικού μέσου LIFE της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

The present text has been prepared in the framework of the project LIFE14/GIE/GR/000304 "Building cooperation, developing skills and sharing knowledge for Natura 2000 forests in Greece" (ForestLife). The project is implemented by the Greek Biotope Wetland Centre (coordinating beneficiary) and Directorate General for the Development and Protection of Forests and the Rural Environment (associated beneficiary) with the financial contribution of the LIFE financial instrument of the European Union.

ΜΟΥΣΕΙΟ ΓΟΥΛΑΝΔΡΗ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΒΙΟΤΟΠΩΝ-ΥΓΡΟΤΟΠΩΝ

Η πλήρης αναφορά στην παρούσα έκδοση είναι:

Κατσακιώρη, Μ. και Χατζοπούλου, Ο. 2022. Προστατευόμενες περιοχές και τουρισμός: κατευθύνσεις για τη διαχείριση επισκεπτών και την ερμηνεία περιβάλλοντος. Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων-Υγροτόπων. Θέρμη. 48 σελ. + Παραρτήματα.

This document may be cited as follows:

Katsakiiori, M. and Hatzopoulou, O. 2022. Protected areas and tourism: guidelines for visitor management and nature interpretation. Greek Biotope/Wetland Centre. Thermi, Greece. 48 p. + Annexes.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή - Το έργο LIFE ForestLife	5
<hr/>	
1. Προστατευόμενες περιοχές και τουρισμός	8
<hr/>	
1.1. Σχεδιασμός τουριστικών προορισμών	13
<hr/>	
1.2. Διαχείριση επισκεπτών και εκτίμηση φέρουσας ικανότητας	15
<hr/>	
2. Ερμηνεία περιβάλλοντος	17
<hr/>	
3. Κατευθύνσεις για τη σχεδίαση υποδομών ανάδειξης και ερμηνείας περιβάλλοντος	22
<hr/>	
Βιβλιογραφία	29
<hr/>	
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: Σχέδια προτεινόμενων μέσων ερμηνείας περιβάλλοντος	33
<hr/>	

Στην Ελλάδα πάνω από το 60% της χερσαίας έκτασης των περιοχών του Δικτύου Natura 2000 καλύπτεται από δάση και δασκές εκτάσεις, ενώ το 40% των ελληνικών δασών και δασικών εκτάσεων περιλαμβάνεται σε περιοχές του Δικτύου. Σε ό,τι αφορά την ποικιλότητα τύπων οικοτόπων, στην Ελλάδα απαντούν 29 από τους 50 δασικούς τύπους οικοτόπων της Μεσογειακής Βιογεωγραφικής Περιοχής και άλλοι 6 που χαρακτηρίζονται από κυρίαρχη δασική βλάστηση.

Η διαχείριση και προστασία των δημοσίων δασών της χώρας, καθώς και η δασοπολιτική και δασοτεχνική εποπτεία και επιτήρηση των μη δημοσίων δασών αποτελεί αρμοδιότητα της Δασικής Υπηρεσίας που υπάγεται στο Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας.

Στην πλειονότητα των δασών ασκούνται μία ή περισσότερες κατηγορίες οικονομικής εκμετάλλευσης ή χρήσης, συναθροισμένες κάτω από τον όρο δασική διαχείριση. Στην Ελλάδα κυριαρχεί η φυσική δασοπονία, η οποία βασίζεται στην οικολογική διαχείριση και καλλιέργεια των δασών. Γράφει σχετικά ο αείμνηστος Ομότιμος Καθηγητής Δασολογίας Σπύρος Ντάφης:

Η στρατηγική της διαχείρισης του δάσους, κατά την οποία το δάσος θεωρείται ως οικοσύστημα και εφαρμόζεται η αρχή της καλύτερης δυνατής εκμετάλλευσης των φυσικών δυνάμεων, πρέπει να διαμορφώνεται κατά τέτοιον τρόπο ώστε οι κοινωνικές ωφέλειες από το δάσος (παραγωγή ξύλου, προστατευτικές επιδράσεις, υδρονομικές επιδράσεις, αναψυχικές και υγιεινές επιδράσεις), να πληρούνται αειφορικής κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Η αειφορία δεν αφορά μόνο στις καρπώσεις (παραγωγή δασικών προϊόντων), αλλά και στις κοινωφελείς επιδράσεις και μάλιστα, ενώ η σημασία της παραγωγής ξύλου συνεχώς μειώνεται, χωρίς να χάνει την αξία της, η σημασία των κοινωφελών επιδράσεων συνεχώς αυξάνει σε παγκόσμιο επίπεδο.

Επομένως, αν και η τελική ευθύνη εκπλήρωσης των υποχρεώσεων έναντι της εθνικής και Κοινοτικής νομοθεσίας και εφαρμογής των ειδικότερων πολιτικών για τα δάση των περιοχών του Δικτύου Natura 2000 ανήκει στις αρμόδιες δασικές υπηρεσίες, η εκπλήρωσή τους εξαρτάται, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, και από το πόσο και οι υπόλοιποι εμπλεκόμενοι στη δασική προστασία και διαχείριση, συμπεριλαμβανομένων των χρηστών των δασών, γνωρίζουν τι και πότε πρέπει ή δεν πρέπει να κάνουν.

Ειδικότερα, τα κύρια εμπλεκόμενα μέρη, εκτός από τη Δασική Υπηρεσία, περιλαμβάνουν άλλες δημόσιες υπηρεσίες με αρμοδιότητα στο φυσικό περιβάλλον, τον ΟΦΥΠΕΚΑ και τις Μονάδες Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών, την τοπική αυτοδιοίκηση (α' και β' βαθμού), την επιστημονική κοινότητα, συμβούλους/μελετητές, μη κυβερνητικές οργανώσεις, δασικούς συνεταιρισμούς, δασοκτήμονες πέραν του δημοσίου, επιχειρήσεις που παρέχουν υπηρεσίες αναψυχής και τουρισμού σε δασικές περιοχές κ.ά.

Κοινή διαπίστωση όλων όσων εμπλέκονται στην προστασία και τη διαχείριση των ελληνικών δασών είναι η υστέρηση στη διάδοση, αξιολόγηση και υιοθέτηση της νέας γνώσης και πείρας σε θέματα δασικής διαχείρισης, αλλά και σε θέματα αντιμετώπισης των απειλών που καταγράφονται στα δάση που βρίσκονται σε περιοχές του Δικτύου Natura 2000 και σε σημαντικούς τύπους οικοτόπων στην Ελλάδα. Ελλείψεις διαπιστώνονται επίσης σε θέματα διοίκησης, κατάρτισης, ενημέρωσης και αξιοποίησης των διαθέσιμων χρηματοδοτικών μέσων.

Σε απόκριση των ανωτέρω, το Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας/Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων-Υγροτόπων (ΜΓΦΙ-ΕΚΒΥ) και η Γενική Διεύθυνση Δασών και Δασικού Περιβάλλοντος του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας υλοποιούν το έργο LIFE ForestLife (LIFE14 GIE/GR/000304) με τίτλο «Οικοδόμηση συνεργασιών, ανάπτυξη δεξιοτήτων και ανταλλαγή γνώσεων για τα δάση του Δικτύου Natura 2000 στην Ελλάδα».

Το έργο LIFE ForestLife έχει ως σκοπό να ενισχύσει τις συνεργασίες, να προωθήσει την ανταλλαγή και τη διάδοση καλών πρακτικών μεταξύ όσων δραστηριοποιούνται στα δάση του Δικτύου Natura 2000 στην Ελλάδα και να ενδυναμώσει τις δεξιότητες του προσωπικού της Δασικής Υπηρεσίας και όσων υπηρεσιών, οργανισμών και οικονομικών φορέων εμπλέκονται στην προστασία και διαχείριση των δασών που βρίσκονται εντός του Δικτύου. Παράλληλα, μέσα από επιλεγμένες δράσεις, αναλαμβάνει να πληροφορήσει και να ευαισθητοποιήσει τους χρήστες των δασών, να αναδείξει τις δασικές περιοχές του Δικτύου και τις ωφέλειες που προκύπτουν από την προστασία και διατήρησή τους.

Το έργο εστιάζει στις ακόλουθες θεματικές ενότητες:

- Μέτρα διατήρησης της βιοποικιλότητας σε δάση των περιοχών του Δικτύου Natura 2000.
- Προσαρμογή της διαχείρισης των ελληνικών δασών στην κλιματική αλλαγή.
- Διαχείριση και αποκατάσταση δρυοδασών.
- Προκλήσεις και προοπτικές για την ανάπτυξη του τουρισμού στις προστατευόμενες περιοχές.
- Καινοτόμες χρηματοδοτήσεις της διαχείρισης και αποκατάστασης των δασών σε περιοχές του Δικτύου Natura 2000.

Ειδικότερα, οι κύριες δράσεις του έργου αφορούν:

Εκτίμηση αναγκών

Εντοπισμός, περιγραφή και αξιολόγηση των αναγκών της Δασικής Υπηρεσίας και των λοιπών εμπλεκόμενων στην προστασία και διαχείριση των δασών του Δικτύου Natura 2000.

Διαδικτυακή Πύλη για τα Δάση του Δικτύου Natura 2000

Η Διαδικτυακή Πύλη συνθέτει έναν πληροφοριακό κόμβο για τους εμπλεκόμενους στην προστασία και διαχείριση των δασών του Δικτύου Natura 2000, έναν «χώρο» που ενθαρρύνει τη συνεργασία, την ανταλλαγή εμπειριών και βέλτιστων πρακτικών για τη διαχείριση των δασών του Δικτύου.

Κατάρτιση

Σεμινάρια επιμόρφωσης, εκπαιδευτικά εργαλεία και κατευθύνσεις χρησιμοποιούνται για τη βελτίωση της γνώσης και των δεξιοτήτων της Δασικής Υπηρεσίας και των λοιπών εμπλεκόμενων σε θέματα δασικής διαχείρισης και βιοποικιλότητας, προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, αποκατάστασης και ανόρθωσης δασών, αναψυχής, αειφόρου τουρισμού και διαχείρισης επισκεπτών, αλλά και αξιοποίησης χρηματοδοτικών μέσων.

Σύγχρονα εργαλεία ενημέρωσης επισκεπτών

Η εφαρμογή για έξυπνες συσκευές «ForestLIFE» και το e-Book «Τα δάση της Ελλάδας», στοχεύουν στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των επισκεπτών δασικών περιοχών, καθώς και στην ικανοποιητική περιήγησή τους στα δασικά οικοσυστήματα, με απώτερο στόχο τον μετριασμό των επιπτώσεων από την άσκηση των τουριστικών δραστηριοτήτων στα δάση της χώρας.

Παρακολούθηση του αντικτύπου του έργου

Η αποτελεσματικότητα του έργου και των δράσεών του, ο αντίκτυπός του ως απόκριση στις προκλή-

σεις που αντιμετωπίζει η Δασική Υπηρεσία και οι λοιποί εμπλεκόμενοι με την προστασία και διαχείριση των δασών του Δικτύου Natura 2000, καθώς και ο βαθμός επίτευξης των σκοπών του αποτυπώνονται και τεκμηριώνονται καθόλη τη διάρκεια υλοποίησής του.

- **Παρακολούθηση του κοινωνικού-οικονομικού αντικτύπου του έργου**

Τα αποτελέσματα που προκύπτουν κατά τη διάρκεια του έργου αποτυπώνονται και αξιολογούνται σε σχετική μελέτη, ώστε να αξιολογηθεί ο αντίκτυπος των δράσεων του στην κοινωνία και την οικονομία. Η ίδια μελέτη συγκεντρώνει πληροφορίες σχετικά με τη δημιουργία θέσεων εργασίας και την ανάπτυξη δεξιοτήτων.

- **Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση**

Έντυπες εκδόσεις και οπτικοακουστικό υλικό, η ιστοσελίδα του έργου και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, η προβολή στα ΜΜΕ, η συμμετοχή σε εκθέσεις και εκδηλώσεις, η δικτύωση με συναφή έργα στην Ελλάδα και το εξωτερικό, είναι τα μέσα που χρησιμοποιούνται για τη συνεχή ενημέρωση της δασικής κοινότητας, για την πληροφόρηση και ευαισθητοποίηση του κοινού, για την προβολή και διάδοση των αποτελεσμάτων του έργου.

Η παρούσα έκδοση με τίτλο «Προστατευόμενες περιοχές και τουρισμός: διαχείριση επισκεπτών και ερμηνεία περιβάλλοντος» επιχειρεί να αποσαφηνίσει έννοιες σχετικές με τον αειφόρο τουρισμό, τον σχεδιασμό των προστατευόμενων περιοχών ως τουριστικών προορισμών, την εκτίμηση της φέρουσας ικανότητας, τη διαχείριση επισκεπτών και την ερμηνεία περιβάλλοντος, καθώς και να παρέχει κατευθύνσεις για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση έργων ανάδειξης, ερμηνείας περιβάλλοντος και διαχείρισης επισκεπτών σε περιοχές του Δικτύου Natura 2000 και ευρύτερα.

Φιλοδοξεί να αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο όλων όσων εργάζονται για την προστασία και διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών και εν γένει των περιοχών με ιδιαίτερο φυσικό και πολιτιστικό πλούτο, οι οποίες αποτελούν τουριστικούς προορισμούς (όπως π.χ. τα παράκτια δάση), αλλά και να συμβάλει στον μετριασμό των επιπτώσεων από την άσκηση των τουριστικών και αναψυχικών δραστηριοτήτων προσελκύοντας καλά ενημερωμένους επισκέπτες και προωθώντας άρτια σχεδιασμένα έργα υποδοχής και διάχυσής τους.

1

Η κήρυξη προστατευόμενων περιοχών εντάσσεται στο πλαίσιο της ευρύτερης προσπάθειας διάσωσης του φυσικού περιβάλλοντος. Αποτελούν το αποτελεσματικότερο διαχειριστικό εργαλείο για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και χωρίς την καθιέρωσή τους η απώλεια γενετικών πόρων, ειδών και οικοσυστημάτων θα ήταν τεράστια. Εκτός, όμως, από τον πρωταρχικό σκοπό δημιουργίας τους που είναι η διατήρηση της βιοποικιλότητας, οι προστατευόμενες περιοχές συμβάλλουν στην ευημερία των ανθρώπων και την αιφόρο ανάπτυξη.

Οι πρώτες περιοχές που αναγνωρίζονται ως προστατευόμενες διαθέτουν μεγαλειώδη ομορφιά και αδιατάρακτη φύση, κηρύσσονται εθνικά πάρκα με στόχο τη διατήρηση της παρθένας φύσης και την απόλαυση του τοπίου. Το πρώτο εθνικό πάρκο, το Yellowstone στις ΗΠΑ, θεσμοθετείται το 1872. Στην Ελλάδα, το θεσμικό πλαίσιο προστασίας της φύσης εγκαινιάζεται το 1938, με την ίδρυση των πρώτων Εθνικών Δρυμών, Ολύμπου και Παρνασσού. Σήμερα, δεν υπάρχει χώρα που να μην έχει κηρύξει έστω και μία περιοχή ως προστατευόμενη.

Η αρχική αντίληψη της απόλυτης προστασίας και της απαγόρευσης άσκησης οικονομικών δραστηριοτήτων διαφοροποιείται σταδιακά, σύμφωνα με τις κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές, τη βελτίωση της γνώσης, την τεχνολογική πρόοδο, την απόκτηση πείρας στη διαχείριση κ.ά. παράγοντες. Η θεώρηση της «φύσης-μουσείου» παραχωρεί τη θέση της σε σύγχρονες αντιλήψεις, βάσει των οποίων, οι προστατευόμενες περιοχές αποσκοπούν εξίσου στη διατήρηση της βιοποικιλότητας, την κοινωνική ευημερία και την οικονομική ανάπτυξη. Παράλληλα, η βελτίωση της οικονομικής κατάστασης όλο και περισσότερων ανθρώπων, η αλματώδης ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών και η εδραίωση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, αναδεικνύουν τον τουρισμό ως έναν από τους δυναμικότερα και ταχύτερα αναπτυσσόμενους οικονομικούς τομείς παγκοσμίως.

Η ραγδαία ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού από τη δεκαετία του 1950 και έπειτα επέφερε πληθώρα αρνητικών επιπτώσεων στους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους και άσκησε μεγάλες πιέσεις στις τοπικές κοινωνίες. Ο τουρισμός αντιμετωπίζεται ως απειλή για τη βιωσιμότητα, η τουριστική συμπεριφορά σταδιακά αλλάζει, καθώς διατυπώνονται περιβαλλοντικοί και κοινωνικοί προβληματισμοί και δημιουργείται ανάγκη μιας νέας προσέγγισης στον τουρισμό, ο οποίος με σεβασμό στο περιβάλλον, στον πολιτισμό και στις περιοχές φιλοξενίας θα στοχεύει στην ισόρροπη οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική ανάπτυξη.

Ο όρος «αιφόρος ή βιώσιμος» τουρισμός χρησιμοποιείται για πρώτη φορά στα τέλη της δεκαετίας του 1980, οπότε και αρχίζουν να λαμβάνονται υπόψη οι αρχές της Έκθεσης Brundtland «Το κοινό μας μέλλον». Έκτοτε, η επίδραση της τουριστικής δραστηριότητας στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον, όσο και οι συνεχείς αλλαγές στην τουριστική συμπεριφορά, προωθούν την έννοια της ενσωμάτωσης της αιφορίας αφενός σε υφιστάμενους ώριμους προορισμούς, αφετέρου σε νέους προορισμούς.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, στην Ατζέντα 21 για το Ταξίδι και τον Τουρισμό (1995), θέτει τον πρώτο ορισμό για τον αιφόρο τουρισμό ως εξής: «Είναι ο τουρισμός που λαμβάνει πλήρως υπόψη του τις τωρινές και μελλοντικές οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές του επιπτώσεις, ικανοποιώντας τις ανάγκες των επισκεπτών, της βιομηχανίας, του περιβάλλοντος και των κοινοτήτων υποδοχής του τουρισμού».

Στη συνέχεια διατυπώνονται ποικίλοι ορισμοί, οι οποίοι διαφοροποιούνται ανάλογα με το που μετατοπίζεται το βάρος, στην προστασία του περιβάλλοντος ή στην οικονομική μεγέθυνση της δραστηριότητας.

Οι Κοκκώσης και Τσάρτας (2019) αναφέρουν ότι «με τον όρο βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη περιγράφεται ο τύπος της τουριστικής ανάπτυξης που δραστηριοποιείται ισόρροπα στην τοπική, κοινωνική, οικονομική, πολιτισμική και περιβαλλοντική δομή της κάθε τουριστικής περιοχής, διαμορφώνοντας παράλληλα όρους (υπηρεσίες, υποδομές, τεχνογνωσία) για τη συνεχή ανατροφοδότησή της».

Σημαντικές παράμετροι της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, σύμφωνα με τους Κοκκώση, Τσάρτα και Γκρίμπα (2011), είναι:

- Σχεδιασμός της τουριστικής ανάπτυξης με στόχο την επίτευξη ισορροπίας ανάμεσα στην κοινωνία, την οικονομία και το περιβάλλον.
- Ενίσχυση μέτρων που δύναται να συμβάλουν στην ανατροφοδότηση της ανάπτυξης π.χ. τοπικές αναπτυξιακές πρωτοβουλίες, λειτουργικές διασυνδέσεις ανάμεσα σε ποικίλους κλάδους της οικονομίας, έρευνα, εκπαίδευση.
- Καθορισμός θεσμικού πλαισίου για την προαγωγή των διαδικασιών της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και την ενδυνάμωση της τοπικής συμμετοχής.
- Προώθηση μέτρων και πολιτικών που συμβάλλουν στην προστασία και ανάδειξη του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος.
- Αξιοποίηση των ειδικών/εναλλακτικών μορφών τουρισμού ως κύριου μοχλού της τοπικής τουριστικής ανάπτυξης.

Το 1995, στο Λανζαρότε της Ισπανίας, στο πλαίσιο του Διεθνούς Συνεδρίου για τον Αειφόρο Τουρισμό, διατυπώνεται, από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, την UNESCO και το Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών (UNEP), η Χάρτα για τον Αειφόρο Τουρισμό. Ακολούθως παρουσιάζονται οι αρχές για τη διασφάλιση της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης:

- Ενσωμάτωση των αρχών της αειφορίας στην ανάπτυξη του τουρισμού, ήτοι διασφάλιση της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος, της οικονομικής βιωσιμότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης.
- Ισόρροπη ανάπτυξη του τουρισμού, σε σχέση με το φυσικό, πολιτισμικό και ανθρωπογενές περιβάλλον.
- Μέριμνα για την αντιμετώπιση και αναχαίτηση των πιέσεων που ασκεί ο τουρισμός στην πολιτιστική κληρονομιά, την τοπική παράδοση και κουλτούρα των τόπων υποδοχής.
- Ενεργός συμμετοχή και συντονισμός των ενδιαφερόμενων μερών που εμπλέκονται στην τουριστική βιομηχανία.
- Προαγωγή συνεργασιών και συνεργειών για τη διατήρηση, προστασία και αξιοποίηση του φυσικού και πολιτιστικού αποθέματος αποσκοπώντας στη δημιουργία καινοτόμων εφαρμογών και εργαλείων για την ανάπτυξη του τουρισμού.
- Σχεδίαση του βιώσιμου τουρισμού με διττό στόχο, τη διαφύλαξη των γνωρισμάτων του προορισμού και, ταυτόχρονα, την ικανοποίηση των αναγκών των τουριστών.
- Παροχή δυνατοτήτων διεύρυνσης ευκαιριών και δυνατοτήτων της τοπικής κοινωνίας για τη στήριξη και προαγωγή της τοπικής οικονομίας.
- Προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού που προσεγγίζουν τις αρχές της αειφορίας και σέβονται τον φυσικό και πολιτισμικό πλούτο.
- Βελτίωση της ποιότητας ζωής των κοινωνιών υποδοχής και ενδυνάμωση της πολιτισμικής και κοινωνικής ταυτότητας του προορισμού, μέσω της ενσωμάτωσης κατάλληλων πολιτικών τουριστικής ανάπτυξης.
- Υιοθέτηση πρακτικών και προώθηση πολιτικών από το σύνολο των ενδιαφερόμενων μερών (π.χ. κεντρική διοίκηση, τοπική αυτοδιοίκηση, τοπικές αρχές, ΜΚΟ) για τον ολοκληρωμένο σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης, με βάση τις αρχές της αειφορίας.
- Εφαρμογή μέτρων και δράσεων που προστατεύουν και αναδεικνύουν το περιβάλλον, αλλά και ενσωματώνουν το περιβαλλοντικό κόστος στις επενδύσεις και τις παρεμβάσεις για τον τουρισμό.
- Ειδική μέριμνα για την ανάπτυξη του τουρισμού σε περιβαλλοντικά και πολιτισμικά ευαίσθητες περιοχές.
- Δημιουργία ανοικτών διαύλων επικοινωνίας και δικτύων πληροφοριών για την ανταλλαγή και διάδοση πληροφοριών, εμπειριών και τεχνογνωσίας, ως προς την ενσωμάτωση της αειφορίας στην ανάπτυξη του τουρισμού.
- Υιοθέτηση και προώθηση περιβαλλοντικά φιλικών συστημάτων διαχείρισης του τουρισμού.

- Πρόληψη και αντιμετώπιση των επιπτώσεων που υφίσταται το περιβάλλον από τις μεταφορές, τη διαχείριση αποβλήτων, την κατανάλωση ενέργειας.
- Υιοθέτηση και εφαρμογή περιβαλλοντικά φιλικής δεοντολογίας και πρακτικών, από το σύνολο των εμπλεκόμενων στον τομέα του τουρισμού.
- Ανάλυση δράσεων και πρωτοβουλιών για την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των εμπλεκόμενων κοινωνικών ομάδων και των τοπικών κοινωνιών για την προώθηση της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, το 1999, συντάσσει τον Παγκόσμιο Κώδικα Ηθικών Αρχών για τον Τουρισμό. Στο Άρθρο 3 γίνεται αναφορά στη φέρουσα ικανότητα του τόπου υποδοχής, η οποία αναγνωρίζεται ως εργαλείο πολιτικής και σχεδιασμού της τουριστικής δραστηριότητας, αλλά και ως μέσο ρύθμισης της πολύπλευρης σχέσης φυσικού περιβάλλοντος και ανάπτυξης.

Στο πέρασμα των ετών, σε ποικίλα κείμενα στρατηγικής και πολιτικής, επαναδιατυπώνονται και εξειδικεύονται περαιτέρω οι αρχές της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Κοινό τόπο αποτελούν: η οικονομική βιωσιμότητα, η τοπική ευημερία, η ποιότητα απασχόλησης, η κοινωνική δικαιοσύνη, η ικανοποίηση των επισκεπτών, η συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών, η ποιότητα ζωής, η πολιτιστική αφθονία, η προστασία και διατήρηση της βιοποικιλότητας, η συνετή χρήση των πόρων, διασφάλιση της καλής κατάστασης του περιβάλλοντος.

Μία από τις κύριες οικοσυστημικές υπηρεσίες που προσφέρουν οι προστατευόμενες περιοχές είναι αυτή της αναψυχής, καθώς συνθέτους τόπους με σπουδαίο φυσικό και συχνά πολιτισμικό πλούτο. Η ιδιαιτερότητα του τοπίου και η αδιατάρακτη, σε μεγάλο βαθμό φύση, προσελκύουν επισκέπτες για σύντομες ή μεγαλύτερης διάρκειας αποδράσεις από τους έντονους ρυθμούς της καθημερινότητας στα αστικά κέντρα. Τις τελευταίες δεκαετίες ο τουρισμός αποτελεί σημαίνουσα ή και κυρίαρχη οικονομική δραστηριότητα σε πολλές προστατευόμενες περιοχές, προάγοντας, παράλληλα, την αναγνώριση και κατανόηση των υπηρεσιών και αγαθών που προσφέρουν και καλλιεργώντας θετικές στάσεις για τη διατήρησή τους.

Πλέον, οι προστατευόμενες περιοχές αποτελούν σημαντικούς πόλους έλξης, περιλαμβάνονται σε προσφερόμενα τουριστικά πακέτα διακοπών, προσελκύουν πόρους και έσοδα, δημιουργούν θέσεις εργασίας και στηρίζουν την ευημερία των τοπικών κοινωνιών. Επιχειρούν να διαμορφώσουν την εικόνα και την ταυτότητά τους ως τουριστικοί προορισμοί και να ανταποκριθούν στα ποικίλα διαχειριστικά και αναπτυξιακά διλήμματα που ανακύπτουν ως προς την τουριστική τους αξιοποίηση. Συχνά, καταγράφονται διαφορετικές ή και αντικρουόμενες απόψεις σχετικά με τη χρήση των πόρων, τη διαχείριση και την ανάδειξη των περιοχών, από όσους εμπλέκονται με τον σχεδιασμό και την ανάπτυξη του τουρισμού. Σήμερα, το πλαίσιο άσκησης του τουρισμού στις προστατευόμενες περιοχές της χώρας καλύπτει μεγάλο εύρος, από σχεδόν μηδενική έως έντονη ανάπτυξη, είτε χαρακτηρίζεται ως εντελώς ανοργάνωτο ή εμφανίζεται ως πολύ καλά δομημένο.

Η θεαματική άνοδος του τουρισμού, όμως, είναι ένα νόμισμα με δύο όψεις, καθώς αφενός αναδεικνύει τους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους, αφετέρου στηρίζεται στην εκμετάλλευση της φύσης, της ιστορίας και του πολιτισμού, δηλαδή στην εκμετάλλευση πόρων που είναι εύθραυστοι και ευάλωτοι και οι οποίοι υφίστανται πιέσεις και αλλοιώσεις. Ενώ, λοιπόν, η τουριστική βιομηχανία συμβάλλει ποικιλοτρόπως στην οικονομική ευμάρεια μιας περιοχής, πολλές φορές η υποβάθμιση του περιβάλλοντος και η επιβάρυνση του κοινωνικού ιστού θέτουν εμπόδια στην εύρυθμη λειτουργία των τοπικών κοινωνιών. Αναρίθμητες περιπτώσεις, ανά τον Πλανήτη, καταδεικνύουν ότι η χωρίς οργάνωση και σχεδιασμό τουριστική ανάπτυξη έχει ως αποτέλεσμα πρόσκαιρα οικονομικά οφέλη, τα οποία οδηγούν σε αμφιβόλου ποιότητας τουριστική δραστηριότητα, επιβλαβή για το περιβάλλον.

Τα οφέλη από την ανάπτυξη του βιώσιμου τουρισμού στις προστατευόμενες περιοχές διακρίνονται σε σχέση με το περιβάλλον, την οικονομία και την κοινωνία και συνοπτικά παρουσιάζονται ακολούθως:

ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ: (α) η παροχή δημόσιας εκπαίδευσης και κατάρτισης σε θέματα διατήρησης και διαχείρισης, (β) η εκτίμηση της αξίας των φυσικών πόρων μέσω των εμπειριών και της εκπαίδευσης, (γ) η υποστήριξη έρευνας και ανάπτυξης ορθών περιβαλλοντι-

κών πρακτικών και συστημάτων διαχείρισης που επηρεάζουν τη λειτουργία των ταξιδιωτικών και τουριστικών επιχειρήσεων, καθώς και τη συμπεριφορά των επισκεπτών σε προορισμούς κ.ά.

ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ: (α) η παραγωγή οικονομικού οφέλους σε μια περιοχή ή κοινότητα, με αποτέλεσμα να ενισχυθεί η δέσμευση της διατήρησης της περιοχής και της άγριας ζωής, (β) η μείωση της ανεργίας σε μια περιοχή, (γ) η ανανέωση της τοπικής οικονομίας με την ίδρυση νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, (δ) η βελτίωση των διαφόρων υποδομών, των οδικών δικτύων και των επικοινωνιών της περιοχής, (ε) η επιμόρφωση των εργαζόμενων, (ζ) η πρόσβαση σε νέες αγορές και συνάλλαγμα, (στ) η δημιουργία τοπικών εσόδων κ.ά.

ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ: (α) η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των ντόπιων πληθυσμών, (β) η ενθάρρυνση των ανθρώπων να εκτιμούν και να προβάλουν τον τοπικό φυσικό και πολιτιστικό πλούτο, (γ) η υποστήριξη της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης των επισκεπτών και των τοπικών πληθυσμών, καθώς και ενίσχυση της κατανόησης της πολιτιστικής κληρονομιάς και των πόρων (δ) η δημιουργία ελκυστικών περιοχών, ώστε να αποτελούν προορισμούς, τόσο για τους κατοίκους, όσο και για τους επισκέπτες, οι οποίες μπορούν να υποστηρίξουν άλλες συμβατές δραστηριότητες, (ε) η βελτίωση της διαπολιτισμικής κατανόησης μέσω της κοινωνικής επαφής, (ζ) η ενθάρρυνση της ανάπτυξης και διατήρησης του πολιτισμού, των βιοτεχνιών και των τεχνών, (στ) η ενθάρρυνση των ανθρώπων να μάθουν ξένες γλώσσες και να γνωρίσουν νέες κουλτούρες (η) η προώθηση αισθητικών, πνευματικών και άλλων αξιών που σχετίζονται με την ευημερία, (θ) η βελτίωση της σωματικής υγείας μέσω της άσκησης (π.χ. περπάτημα, ποδηλασία), (ι) η καλύτερη ψυχική υγεία (μείωση άγχους και κόπωσης), (ια) η αναβάθμιση του προφίλ του τόπου σε εθνικό και διεθνές επίπεδο κ.ά.

Αντίστοιχη είναι και η κατηγοριοποίηση των πιθανών αρνητικών επιδράσεων και πιέσεων από την άσκηση του τουρισμού στις προστατευόμενες περιοχές:

ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ενδεικτικές αρνητικές επιπτώσεις είναι: (α) στην ατμόσφαιρα (π.χ. ατμοσφαιρική ρύπανση, ηχητική ρύπανση, αυξημένες εκπομπές CO₂), (β) στην πανίδα (π.χ. απώλεια βιοτόπων, διατάραξη χώρων αναπαραγωγής, υπεραλίευση, μεταβολές στη συμπεριφορά των ειδών), (γ) στους υδατικούς πόρους (π.χ. ρύπανση, υπερκατανάλωση, ανεξέλεγκτη διάθεση λυμάτων και απορριμμάτων), (δ) στο έδαφος (π.χ. διάβρωση, ερημοποίηση, υποβάθμιση), (ε) στα οικοσυστήματα και το τοπίο (π.χ. αλλοίωση και υποβάθμιση, καταστροφή, κατακερματισμός, απώλεια γραφικότητας του τόπου), (ζ) στη χλωρίδα (π.χ. εισαγωγή ξενικών ειδών, καταστροφή βλάστησης, μεταβολή συχνότητας πυρκαγιών, καταστροφή οικοτόπων) κ.ά.

ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ο τουρισμός μπορεί να έχει αρνητικό αντίκτυπο: (α) στην απασχόληση, καθώς οι επιλογές των εργαζόμενων μπορεί να μην είναι σπουδαίες, με χαμηλούς μισθούς και χαμηλές απαιτήσεις δεξιοτήτων, προσφέροντας ελάχιστες ευκαιρίες για την πρόοδο και την κατάρτιση των τοπικών πληθυσμών, (β) στις τοπικές επιχειρήσεις με τον επαναπατρισμό συναλλαγματικών κερδών, με τις περιόδους χαμηλής τουριστικής δραστηριότητας και τη διακοπή άλλων βιομηχανικών παραγωγής εσόδων με τις οποίες ο τουρισμός μπορεί να είναι ασυμβίβαστος, (γ) στον πληθωρισμό, μέσω του οποίου οι προορισμοί στις αναπτυσσόμενες τουριστικές περιφέρειες μπορεί να γίνουν πολύ ακριβοί για το προσωπικό. Γενικά, η εξάρτηση μόνο από τον τουρισμό, καθιστά μια οικονομία ευάλωτη.

ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ δύναται να υπάρξουν αρνητικές επιπτώσεις: (α) στα ήθη και τα έθιμα ενός τόπου με την εμπορευματοποίηση και την υποτίμηση των διαφόρων πολιτιστικών και θρησκευτικών εκδηλώσεων, (β) στην ψυχολογία του τοπικού πληθυσμού από τις ακατάλληλες συμπεριφορές τουριστών (ξενοφοβία) και (γ) στο αίσθημα ασφάλειας (αύξηση εγκληματικότητας, παραβατικότητα).

1.1

Σχεδιασμός τουριστικών προορισμών

Η αλματώδης αύξηση του αριθμού των τουριστικών προορισμών σε παγκόσμιο επίπεδο έχει ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη ισχυρού ανταγωνισμού μεταξύ τους και η καθιέρωσή τους στην τουριστική αγορά εξαρτάται άμεσα από τη δημιουργία ισχυρών τουριστικών προτύπων. Σημαντικό ρόλο στην αναπτυξιακή διαδικασία διαδραματίζουν η ορθολογική οργάνωση και χρήση των πόρων, των υποδομών και των υπηρεσιών, αλλά και των τουριστικών προσανατολισμών και επηρεάζουν τη ζήτηση των προορισμών. Τα ποικιλόμορφα γνωρίσματα των πόρων, των υπηρεσιών και των υποδομών ενός τόπου διαμορφώνουν την τουριστική εικόνα του.

Σημαντικές είναι οι διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται, τόσο στην τουριστική ζήτηση, όσο και στις παραμέτρους που επηρεάζουν τις προτιμήσεις των επισκεπτών όσον αφορά στην επιλογή των τόπων προορισμού. Ο σύγχρονος τουρίστας έχει εξειδικευμένα ενδιαφέροντα και αναζητά ποιοτικά τουριστικά πρότυπα. Έχει περιβαλλοντική συναίσθηση, επιθυμεί να αποκτήσει βιωματικές εμπειρίες, συμμετέχει ενεργά στα τοπικά δρώμενα, ενδιαφέρεται για την ιστορία και την πολιτιστική παράδοση των τόπων προορισμού που επισκέπτεται.

Οι τοπικές κοινωνίες, για να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις σύγχρονες απαιτήσεις, καλούνται να υιοθετήσουν και να εφαρμόσουν μακροπρόθεσμες συγκροτημένες τουριστικές πολιτικές και στρατηγικές. Απώτερος στόχος είναι να καταστήσουν τον τόπο τους εξωστρεφή και ανταγωνιστικό στις διεθνείς αγορές και να ενισχύσουν την τοπική τους ταυτότητα. Η αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης, η ανάδειξη των πολιτιστικών και φυσικών πόρων και η χωρική τους διάρθρωση, αποτελούν τον πυρήνα που κατευθύνει τον στρατηγικό σχεδιασμό αιεφόρου ανάπτυξης των τόπων υποδοχής.

Στο πλαίσιο της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, το τουριστικό προϊόν οφείλει να βελτιώνεται και να εξελίσσεται διαρκώς, ώστε να είναι ποιοτικό και ποικιλόμορφο και να προωθεί νέες μορφές τουρισμού. Η διατήρηση και ανάδειξη των φυσικών και πολιτιστικών πόρων και του τοπίου μιας περιοχής και η ανάγκη αντιμετώπισης των δυσμενών συνεπειών στο φυσικό περιβάλλον θέτουν τη βάση για την επικράτηση προτύπων βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης τα οποία εξισορροπούν την τοπική, κοινωνικοοικονομική, πολιτισμική και περιβαλλοντική ταυτότητα κάθε περιοχής. Οι ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού συνάδουν με το πρότυπο του αιεφόρου τουρισμού, αφού κυρίως περιλαμβάνουν δραστηριότητες ήπιας μορφής και μικρής κλίμακας φιλικές προς το περιβάλλον.

Οι προορισμοί, καθώς περνούν από τα διάφορα στάδια της τουριστικής ανάπτυξης (π.χ. εξερεύνηση, ανάπτυξη, εδραίωση, στασιμότητα, παρακμή ή ανάκαμψη), δέχονται ποικίλες επιδράσεις, θετικές και αρνητικές. Συνεπώς, είναι απαραίτητο κατά την αναπτυξιακή διαδικασία ενός τόπου να τίθενται όρια και αυτή να υπόκειται σε προσεκτικό σχεδιασμό και ενδεδειγμένο έλεγχο. Ο σχεδιασμός αποτελεί διαδικασία συνεχούς ελέγχου και επαναπροσδιορισμού, με στόχο την επιλογή του καταλληλότερου προτύπου ανάπτυξης, λαμβάνοντας υπόψη τα γνωρίσματα του τόπου.

Τα βασικά στοιχεία για τον σχεδιασμό της τουριστικής δραστηριότητας σε μια περιοχή, σύμφωνα με τους Κοκκώση και Τσάρτα (2019), είναι:

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ: καταγραφή και αξιολόγηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων (οικοσυστήματα, χλωρίδα, πανίδα, κλίμα, αξιοθέατα, τουριστικά θέλγητρα, μνημεία, παραδοσιακοί οικισμοί, τοπικές παραδόσεις και εκδηλώσεις κ.ά.).

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ: καταγραφή των επιχειρήσεων, των φορέων και των οργανισμών του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα που ασχολούνται με την τουριστική βιομηχανία (ξενοδοχεία, πρακτορεία, μεταφορικές εταιρείες κ.ά.).

ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΠΕΡΙΟΧΗΣ: καταγραφή των μεταφορικών, τηλεπικοινωνιακών υποδομών, των κοινωνικών και αθλητικών υπηρεσιών και των εγκαταστάσεων υποδομών αναψυχής και ψυχαγωγίας. Αφορά υποδομές που ενισχύουν το τουριστικό μάρκετινγκ των τόπων υποδοχής.

ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ: καταγραφή των τουριστικών υποδομών και υπηρεσιών σε εθνικό επίπεδο.

ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ: καταγραφή των σχεδίων προβολής/διαφήμισης του τουριστικού προορισμού.

ΓΕΝΙΚΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ: αποτύπωση του θεσμικού πλαισίου σε θέματα τουρισμού (επενδύσεις, περιβαλλοντικές και χωροταξικές πολιτικές, εκπαίδευση, εμπλεκόμενοι φορείς και οργανισμοί).

ΕΡΕΥΝΕΣ ΑΓΟΡΑΣ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΕΣ: καταγραφή ερευνών και μελετών που προσδιορίζουν τα στοιχεία της ζήτησης αλλά και αναδεικνύουν τα προβλήματα της προσφοράς.

ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΙ ΠΟΡΟΙ: καταγραφή των ανθρώπινων πόρων και των ιδιαίτερων γνωρισμάτων τους των σχετικών με την τουριστική δραστηριότητα (π.χ. εκπαίδευση, επαγγελματική τουριστική κατάρτιση).

Αρχικά, ο τουριστικός σχεδιασμός λάμβανε υπόψη κυρίως οικονομικούς παράγοντες. Σταδιακά άρχισαν να συνυπολογίζονται και άλλες παράμετροι, όπως κοινωνικές, περιβαλλοντικές, χωρικές κ.ά. Σήμερα, δεν υφίσταται ολοκληρωμένος χωρικός σχεδιασμός αν δεν προβλέπει ρυθμίσεις που σχετίζονται με την τουριστική δραστηριότητα, ενώ αφετέρου, δεν νοείται ολοκληρωμένος τουριστικός σχεδιασμός εάν δεν λαμβάνει μέτρα που διασφαλίζουν τη χωρική οργάνωση της τουριστικής δραστηριότητας. Ο τουριστικός σχεδιασμός οφείλει να συγχρονίζει αρμονικά την τουριστική δραστηριότητα με όλες τις παραγωγικές λειτουργίες ενός τόπου και να διασφαλίζει τη βιωσιμότητα του προορισμού, τόσο με οικονομικούς όρους (τοπική ανάπτυξη), όσο και με περιβαλλοντικούς/χωρικούς όρους (ελκυστικότητα, προστασία φυσικών και πολιτιστικών πόρων).

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, τα κράτη που προχωρούν σε σχεδιασμό της τουριστικής τους δραστηριότητας, αποκομίζουν σημαντικά οφέλη από τον τουρισμό, ενώ χώρες/περιοχές που δεν υιοθετούν πρακτικές τουριστικού σχεδιασμού αντιμετωπίζουν πλήθος περιβαλλοντικών, κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων. Ο μη έγκαιρος σχεδιασμός απαιτεί περισσότερο χρόνο και πολλές επενδύσεις για να μπορέσει να εξισορροπήσει τις αρνητικές συνέπειες. Συνεπώς, ο τουριστικός σχεδιασμός είναι αναγκαίο να εφαρμόζεται από την αρχή της ένταξης ενός τόπου στην τουριστική δραστηριότητα και καθόλη την πορεία ανάπτυξής του και ιδιαίτερα στα στάδια της στασιμότητας και παρακμής.

Ο σχεδιασμός της τουριστικής ανάπτυξης επιδιώκει να θέσει ουσιώδεις στόχους και να καθορίσει τα απαιτούμενα μέτρα για την ορθολογική διαχείριση της τουριστικής δραστηριότητας μιας περιοχής. Για τον σκοπό αυτό, χρησιμοποιούνται διάφορα εργαλεία σχεδιασμού, όπως η εκτίμηση της φέρουσας ικανότητας ενός τόπου, η καταμέτρηση των δεικτών τουριστικής ανάπτυξης κ.ά.

1.2

Διαχείριση επισκεπτών και εκτίμηση φέρουσας ικανότητας

Η διαχείριση επισκεπτών αποτελεί μια δυναμική διαδικασία, η οποία αξιοποιεί ποικίλες τεχνικές και μέσα με στόχο τη ρύθμιση της διάχυσης των επισκεπτών σε μια περιοχή (στον χώρο και στον χρόνο), της κίνησης και της συμπεριφοράς τους κατά την επίσκεψη, καθώς και της ποιότητας των προσφερόμενων υπηρεσιών. Η συμβολή της είναι καθοριστικής σημασίας για την επίτευξη ολοκληρωμένης διαχείρισης μιας περιοχής ως τουριστικό προορισμό. Αρχικά, συνδέθηκε με τον αριθμό των επισκεπτών που μπορεί να δεχθεί μία περιοχή σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο, συσχετίστηκε δηλαδή με τη φυσική φέρουσα ικανότητα της περιοχής επίσκεψης, αλλά στην ουσία εκτείνεται πέρα από αυτή.

Η έννοια της φέρουσας ικανότητας γεννήθηκε στις ΗΠΑ, στα τέλη της δεκαετίας του 1890, για να καθορίσει τον αριθμό των ζώων που μπορούν να βόσκουν σε μία περιοχή. Ως μια δυναμικά εξελισσόμενη έννοια, χρησιμοποιήθηκε ευρέως. Στον τουρισμό, η εκτίμηση της φέρουσας ικανότητας προήλθε από την ανάγκη αντιμετώπισης των προβλημάτων που προκάλεσε ο μαζικός τουρισμός σε πολλές περιοχές και εφαρμόστηκε με στόχο την περιβαλλοντική προστασία. Για την επίτευξη της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης σε μια περιοχή, η μέγιστη χρήση της δεν θα πρέπει να προκαλεί αρνητικές επιπτώσεις στους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους, να μειώνει την ικανοποίηση των επισκεπτών και να ασκεί αρνητικές επιπτώσεις στην τοπική κοινωνία και την οικονομία.

Οι πρώτοι ορισμοί που δόθηκαν για την τουριστική φέρουσα ικανότητα αναφέρονταν στον αριθμό των επισκεπτών που μπορεί να φιλοξενήσει ένας τόπος χωρίς να προκληθούν αλλοιώσεις στο φυσικό περιβάλλον. Σύντομα έγινε αντιληπτό ότι η φυσική φέρουσα ικανότητα δεν μπορεί από μόνη της να καθορίσει την αντοχή μιας περιοχής να δεχθεί επισκέπτες, αλλά επηρεάζεται και από την κοινωνική φέρουσα ικανότητα, την οικολογική, την οικονομική κ.λπ. Δηλαδή, δεν είναι μόνο ο αριθμός των επισκεπτών υπεύθυνος για τις επιπτώσεις στο περιβάλλον (φυσικό, κοινωνικό, οικονομικό), αλλά και ο τρόπος με τον οποίο οι επισκέπτες διαχέονται στον χώρο και στον χρόνο, η συμπεριφορά τους, ο τρόπος μετακίνησης και γενικά, οι όροι με τους οποίους διεξάγεται η επίσκεψη.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού ορίζει ως τουριστική φέρουσα ικανότητα «τον μέγιστο αριθμό ατόμων που μπορούν να επισκεφτούν έναν τουριστικό προορισμό ταυτόχρονα, χωρίς να προκαλούνται αρνητικές επιπτώσεις στο φυσικό, οικονομικό και κοινωνικο-πολιτιστικό περιβάλλον της τουριστικής περιοχής, αλλά και χωρίς να μειώνεται η ικανοποίησή τους από την επίσκεψη».

Η τουριστική φέρουσα ικανότητα διακρίνεται σε:

- ✓ Φυσική φέρουσα ικανότητα: αναφέρεται στον αριθμό των επισκεπτών που μπορεί να δεχθεί μια περιοχή με βάση τα ειδικά της γνωρίσματα (π.χ. έκταση, οδικό δίκτυο, υποδομές εξυπηρέτησης επισκεπτών κ.ά.).
- ✓ Οικολογική φέρουσα ικανότητα: αναφέρεται στον αριθμό των επισκεπτών που μπορεί να δεχθεί μια περιοχή, με βάση τους διαθέσιμους πόρους και χωρίς να ασκηθούν πιέσεις και αλλοιώσεις στο φυσικό περιβάλλον και τη βιοποικιλότητα που υποστηρίζει.
- ✓ Οικονομική φέρουσα ικανότητα: αναφέρεται στον αριθμό των επισκεπτών που μπορεί να δεχθεί μια περιοχή ώστε να διασφαλίζεται η ισόρροπη οικονομική της ανάπτυξη και να μην αποτελεί ο τουρισμός «μονοκαλλιέργεια».
- ✓ Κοινωνική φέρουσα ικανότητα: αναφέρεται στον αριθμό των επισκεπτών που μπορεί να δεχθεί μια περιοχή χωρίς να μεταβληθεί η κοινωνική και πολιτισμική του ταυτότητα.
- ✓ Αντιληπτική ή ψυχολογική φέρουσα ικανότητα: αναφέρεται στον αριθμό των επισκεπτών που μπορούν να βρεθούν ταυτόχρονα σε μία περιοχή, χωρίς να υποβαθμίζεται η εμπειρία της επίσκεψης.

- ✓ Φέρουσα ικανότητα υποδομών: αναφέρεται στον αριθμό των επισκεπτών που μπορούν να εξυπηρετήσουν οι υποδομές μιας περιοχής.

Η παρακολούθηση της τουριστικής φέρουσας ικανότητας αποτελεί μία κυκλική πορεία, η οποία αφορά: (α) στον ολοκληρωμένο σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης ενός προορισμού (π.χ. διάγνωση, στοχοθέτηση, στατηγικές επιλογές) και στην εφαρμογή του, (β) στην παρακολούθηση των επιπτώσεων από την τουριστική ανάπτυξη με τη χρήση κατάλληλων εργαλείων και δεικτών, (γ) στην επιλογή και εφαρμογή διαχειριστικών μέτρων, καθώς και (δ) στην αξιολόγηση και στον επαναπροσδιορισμό του σχεδιασμού όπου και όταν χρειάζεται. Ανασταλτικό παράγοντα αποτελεί η πολυδιάσπαση αρμοδιοτήτων μεταξύ των διαφόρων υπηρεσιών, φορέων και οργανισμών που φέρουν την ευθύνη του σχεδιασμού, της εφαρμογής και της παρακολούθησης της τουριστικής ανάπτυξης ενός προορισμού.

Πληθώρα συστημάτων παρακολούθησης των επιπτώσεων από την τουριστική ανάπτυξη έχει αναπτυχθεί διεθνώς, τα οποία σε γενικές γραμμές εστιάζουν στην χωροθέτηση ζωνών και στην επιλογή μετρήσιμων δεικτών παρακολούθησης των επιπτώσεων στο φυσικό, κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον της περιοχής, αλλά και στην εμπειρία των επισκεπτών, στον προσδιορισμό των ορίων αλλαγής κάθε δείκτη και στην παρακολούθηση των δεικτών για τη λήψη μέτρων, εφόσον απαιτείται. Ορισμένα από τα πιο γνωστά συστήματα παρακολούθησης είναι:

- **ΟΡΙΑ ΑΠΟΔΕΚΤΩΝ ΑΛΛΑΓΩΝ** (Limits of Acceptable Change, LAC): εστιάζει στον προσδιορισμό και στην παρακολούθηση των αποδεκτών συνθηκών σε σχέση με τις περιβαλλοντικές, κοινωνικές και οικονομικές παραμέτρους, καθώς και στα μέτρα για την επίτευξή τους.
- **ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ** (Visitor Impact Management, VIM): πραγματεύεται τα προβλήματα και τις πιέσεις που προκύπτουν, τα πιθανά αίτια και τις προτεινόμενες διαχειριστικές στρατηγικές.
- **ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΟΡΩΝ** (Visitor Experience Resource Protection, VERP): περιλαμβάνει κατευθύνσεις και διατύπωση ορίων χρήσης της περιοχής και επικεντρώνεται στις στρατηγικές αποφάσεις που αφορούν στη φέρουσα ικανότητα και βασίζονται στην ποιότητα των φυσικών πόρων της περιοχής και της εμπειρίας του επισκέπτη.
- **ΦΑΣΜΑ ΕΥΚΑΙΡΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΨΥΧΗ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗ** (Recreation Opportunity Spectrum, ROS): προβλέπει τον καθορισμό έξι κατηγοριών περιοχών με βάση τα γνωρίσματα του περιβάλλοντος και τις δυνατότητες αναψυχής.

2

Ερμηνεία περιβάλλοντος

Η ερμηνεία περιβάλλοντος διεκδικεί τις ρίζες της στις διηγήσεις των προϊστορικών ανθρώπων, με τις οποίες περνούσαν από γενιά σε γενιά την κατανόησή τους για τον κόσμο. Τα θεμέλιά της βρίσκονται στη βιωματική εκπαίδευση, από την εποχή του Αριστοτέλη και των πρώιμων φυσιοδίφων, οι οποίοι ανέδειξαν την ανάγκη σύνδεσης της μάθησης με τη φύση και την απόκτηση εμπειριών.

Στη σύγχρονη εποχή, πολλοί θέτουν ως σταθμό εκκίνησης της ερμηνείας τα τέλη του 19ου αιώνα, όταν ξεκίνησε να αναπτύσσεται το κίνημα «μελέτης της φύσης» και, παράλληλα, φυσιοδίφες άρχισαν να ξεναγούν ανθρώπους στη φύση για να απολαύσουν την ομορφιά της και να τους μεταδώσουν εμπειρίες. Την ίδια εποχή άνθισε και το κίνημα ίδρυσης προστατευόμενων περιοχών στην Αμερική, ιδρύθηκαν τα πρώτα εθνικά πάρκα και εμφανίστηκαν οι πρώτοι ερμηνευτές. Στην αρχή, μορφωμένοι στρατιώτες που υπηρετούσαν στον αμερικανικό στρατό, ο οποίος είχε την ευθύνη προστασίας του Εθνικού Πάρκου Yellowstone, εξηγούσαν στους επισκέπτες τα ιδιαίτερα γνωρίσματά του. Σύντομα, οι τοπικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνταν γύρω από το εθνικό πάρκο, διαπίστωσαν ότι οι επισκέπτες ήταν διατεθειμένοι να πληρώσουν για να μάθουν περισσότερα και ανέλαβαν να ξεναγούν οι ίδιοι, αλλά και να προσλαμβάνουν ειδικούς για να δίνουν διαλέξεις. Σταδιακά, η τάση επεκτάθηκε και στα νέα εθνικά πάρκα.

Το 1871, ο John Muir (1838-1914) χρησιμοποίησε για πρώτη φορά τον όρο «ερμηνεία» για να περιγράψει τη δουλειά του στην Κοιλιάδα Yosemite και συνέβαλε καθοριστικά στην ίδρυση του ομώνυμου Εθνικού Πάρκου. Από τους πρώτους ιδρυτές του επαγγέλματος του ερμηνευτή ήταν ο Enos Mills (1870-1922), ο οποίος διέθετε πανδοχείο στην περιοχή του Εθνικού Πάρκου Βραχωδών Ορέων και οδηγούσε τους πελάτες του σε μονοπάτια και διαδρομές στο εθνικό πάρκο, όπου τους εξιστορούσε ιστορίες του τόπου, των φυτών και των ζώων. Ο Mills ανέδειξε ότι ο μέσος επισκέπτης μπορεί να ενδιαφερθεί για ιστορίες της φύσης αν αυτές παρουσιαστούν με τρόπο ελκυστικό και ζωντανό και όχι ως αποσπασματική επιστημονική γνώση, δηλαδή, αν εγείρουν συναισθήματα και λειτουργήσουν εμπυχωτικά παρά πληροφοριακά. Ανέδειξε, επίσης, τον καίριο ρόλο που δύναται να διαδραματίσει η ερμηνεία για τη διατήρηση της φύσης. Επηρέασε την εξέλιξη της προστασίας της φύσης στην Αμερική, οργάνωσε το επάγγελμα του ερμηνευτή, εξέδωσε βιβλία, ανέπτυξε οδηγίες και τεχνικές.

Με την ίδρυση της Εθνικής Υπηρεσίας Πάρκων της Αμερικής (1916), τέθηκε ως κύριος στόχος, μεταξύ άλλων, να καταστούν τα εθνικά πάρκα δημόσια εργαστήρια μελέτης της φύσης, αναδείχθηκε η εκπαιδευτική και αναψυχική τους αξία, αναγνωρίστηκε ο ρόλος της ερμηνείας για την εκτίμηση των υπηρεσιών που προσφέρει η φύση, αλλά και ως μέσο αναχαίτισης των πιέσεων που ασκούνται. Το πρώτο επίσημο ερμηνευτικό πρόγραμμα έλαβε χώρα το καλοκαίρι του 1920 στο Εθνικό Πάρκο Yosemite και η ιδέα εξαπλώθηκε γρήγορα στην Αμερική και τον Καναδά. Το επάγγελμα του ερμηνευτή γνώρισε σπουδαία άνθιση και η ερμηνεία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς υποστηρίχθηκε σε τοπικό και κεντρικό επίπεδο, καθώς παρείχε στους πολίτες την ευκαιρία να συνδεθούν με το περιβάλλον τους.

Κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου το επάγγελμα γνώρισε μεγάλη παρακμή και τα περισσότερα προγράμματα καταργήθηκαν. Όμως, το 1952 η Εθνική Υπηρεσία Πάρκων της Αμερικής προσέλαβε τον συγγραφέα και δημοσιογράφο Freeman Tilden για να καταγράψει και να προβάλει τις ερμηνευτικές υπηρεσίες που προσφέρονταν στα εθνικά πάρκα. Ο Tilden, στο βιβλίο του «Interpreting Our Heritage», έγραψε, το 1957, «Μέσω ερμηνείας, κατανόηση. Μέσω κατανόησης, εκτίμηση. Μέσω εκτίμησης, προστασία.» και έδωσε εκ νέου σημαντική ώθηση στην ερμηνεία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς. Διαχώρισε την ερμηνεία από την παροχή επιστημονικής γνώσης, την αναγνώρισε ως τέχνη, έδωσε τον πρώτο ορισμό και διατύπωσε τις κύριες αρχές που τη διέπουν.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ είναι...

...μία εκπαιδευτική διαδικασία που στοχεύει στην αποκάλυψη νοημάτων και σχέσεων, χρησιμοποιώντας πραγματικά αντικείμενα, βιωματικές εμπειρίες και άλλα μέσα, παρά στο να επικοινωνήσει απλά πληροφορίες και γεγονότα.

Πηγή: Tilden, 1977

Αργότερα, ο Jacques Yves Cousteau θα επισημάνει ότι «...Οι άνθρωποι θα προστατεύσουν μόνο ό,τι αγαπούν και αγαπούν ό,τι καταλαβαίνουν...» διαπιστώνοντας ότι εύκολα μπορεί να υποβαθμιστεί ή να καταστραφεί κάτι που δεν θεωρείται σημαντικό, ενώ αν θεμελιωθεί η κατανόηση, μια νοητική διαδικασία στενά συνδεδεμένη με τα συναισθήματα, μπορεί να εκτιμηθεί και εν τέλει να διατηρηθεί.

Έκτοτε, δόθηκαν ποικίλοι ορισμοί για την ερμηνεία, οι οποίοι διαφοροποιούνται ανάλογα με το γνωστικό υπόβαθρο, την ειδικευση των ειδικών/ερευνητών, την επαγγελματική τους κατάρτιση και εμπειρία.

Αρκετοί περιγράφουν την ερμηνεία ως εκπαιδευτική διαδικασία με πολλαπλούς σκοπούς. Αναφέρουν ότι στοχεύει στο να εξηγήσει παρά να ενημερώσει, ότι αποτελεί έναν τρόπο μόρφωσης, χωρίς το κοινό να αισθάνεται ότι υπόκειται σε μία εκπαιδευτική διαδικασία, αλλά και παρακίνησης αλλαγής στάσης και συμπεριφοράς. Ορίζουν την ερμηνεία ως την τέχνη του να εξηγείς τη σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον, με στόχο την αύξηση του ενδιαφέροντος και της κατανόησης του τρόπου αλληλεπίδρασης, αλλά και την αφύπνιση της επιθυμίας για συνεισφορά στη διατήρησή του.

Άλλοι την ορίζουν ως μία μορφή επικοινωνίας, η οποία απευθύνεται τόσο στο γνωστικό όσο και στο συναισθηματικό πεδίο του κοινού στο οποίο απευθύνεται, σχεδιασμένη να αποκαλύπτει νοήματα και σχέσεις της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω της βιωματικής προσέγγισης και η οποία πηγαιίνει πέρα από τα γεγονότα για να αποκαλύψει τι σημαίνουν τα πράγματα, πώς ταιριάζουν μεταξύ τους και γιατί έχουν σημασία. Χαρακτηρίζουν την ερμηνεία ως μια διαδικασία επικοινωνίας που στοχεύει στο να βοηθήσει τους ανθρώπους να ανακαλύψουν τη σημασία ενός αντικειμένου, μίας τοποθεσίας, ενός γεγονότος, μίας κουλτούρας, να αλλάξουν τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται τους εαυτούς τους και τον κόσμο.

Πολλοί επισημαίνουν ότι το αναψυχικό στοιχείο είναι θεμελιώδες και ότι πρέπει να προσφέρεται εμπυχωτική εμπειρία που να εμπνέει, αντιπαραβάλλοντας γνωστικά και συναισθηματικά στοιχεία, αφού τα τελευταία θα επηρεάσουν τα πρώτα. Σύμφωνα με τον Morales (1983) «η ερμηνεία πρέπει να έχει αναψυχικό χαρακτήρα, ώστε να εξασφαλιστεί ότι δεν θα υπάρξει εξαρχής απόρριψη της ερμηνευτικής πρότασης». Ο Tilden, πολλά χρόνια αργότερα, δήλωσε ότι αν ξαναέγραφε το βιβλίο θα ξεκινούσε λέγοντας ότι η ερμηνεία είναι μια κατεξοχήν αναψυχική δραστηριότητα.

Η ερμηνεία σκιαγραφείται ως μια εμπυχωτική διαδικασία που προάγει την εκτίμηση και κατανόηση της φυσικής και πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Προσφέρει περισσότερα από παροχή πληροφοριών ή διδασκαλία γεγονότων, χρησιμοποιεί ποικίλα μέσα για να προσεγγίσει τον εσωτερικό κόσμο των ανθρώπων, να προκαλέσει τον ενδιαφέρον τους, να εμπλουτίσει τις εμπειρίες τους, να μεταδώσει νοήματα, να τους βοηθήσει να κατανοήσουν και να συνδεθούν με τον κόσμο γύρω τους και εν τέλει να ευαισθητοποιηθούν.

Θεμελιώδης αρχή είναι ότι η παροχή πληροφορίας δεν αποτελεί ερμηνεία. Πρόκειται για συχνό λάθος που παρατηρείται σε ποικίλα ερμηνευτικά μέσα και δράσεις. Μέσω της ερμηνείας αναδεικνύονται ευρύτερα νοήματα και σημασίες που εγείρουν το ενδιαφέρον και προσεγγίζουν τον επισκέπτη. Η ερμηνεία εμπεριέχει την πληροφορία ως πρώτη ύλη, αλλά δεν εξαντλείται σε αυτή, είναι κάτι ευρύτερο. Δεν στοχεύει στην εκλαΐκευση της επιστημονικής γνώσης. Κύριος στόχος της είναι να κεντρίσει το ενδιαφέρον και όχι να διδάξει. Δεν αποσκοπεί στο να ενημερώσει αλλά στο να προκαλέσει την κατανόηση, να δημιουργήσει συνδέσεις του κοινού στο οποίο απευθύνεται με το υπό διαπραγμάτευση ζήτημα και εν τέλει να ευαισθητοποιήσει. Για τον λόγο αυτόν αποτελεί μία τέχνη που αξιοποιεί πολλές τέχνες και τεχνικές μαζί.

Μέσω της ερμηνείας επιχειρείται η τόνωση του ενδιαφέροντος για τη φύση και το περιβάλλον ευρύτερα, η ενθάρρυνση της παρατήρησης και της ενεργού συμμετοχής, η ανάδειξη νοημάτων και διεργασιών που συνήθως περνούν απαρατήρητα, καθώς και η σύνδεση των διεργασιών της φύσης με στοιχεία οικεία σε κάθε άνθρωπο. Όπως αναφέρει ο Miller (2006), «η ερμηνεία είναι η τέχνη του να κάνεις τις εμπειρίες στις προστατευόμενες περιοχές να έχουν νόημα».

Επισημαίνεται ότι, ανεξαρτήτως των λόγων που οδηγούν έναν επισκέπτη σε μια προστατευόμενη περιοχή, σε ένα μουσείο ή μία υποδομή, αυτός θα εστιάσει κυρίως σε οτιδήποτε αγγίζει την προσωπικότητά, τις εμπειρίες, τις αξίες και τα ενδιαφέροντά του. Ο επισκέπτης «μεταφράζει» συνεχώς όλα όσα

βλέπει και ακούει μέσα από τη δική του ματιά και όχι μέσα από τη ματιά του ειδικού επιστήμονα ή του ερμηνευτή. Ο ρόλος του ερμηνευτή είναι να συμβάλει στο να επιτευχθεί η «μετάφραση» με τον πιο εύκολο και αποδοτικό τρόπο.

Παλαιότερα, οι ερμηνευτές εστίαζαν στο να γνωρίσουν οι επισκέπτες ενός τόπου τα στοιχεία που τον καθιστούσαν ξεχωριστό (π.χ. γεωλογικά φαινόμενα κ.ά.) και παρείχαν εξηγήσεις για τα φυσικά φαινόμενα που οδήγησαν στη διαμόρφωσή τους. Στην πορεία διευρύνθηκε δίνοντας έμφαση στην παρουσίαση της περιοχής ως σύνολο, εστιάζοντας στα στοιχεία που τη συνθέτουν και τις μεταξύ τους αλληλοσυνδέσεις. Σήμερα, μέσω μιας ολιστικής προσέγγισης, επιχειρείται η καλλιέργεια περιβαλλοντικής συνείδησης, η οποία ξεπερνά τα όρια του τόπου.

Πλέον, οι ερμηνευτικές δράσεις αποσκοπούν: (α) στην κατανόηση του τόπου και την προσωπική σύνδεση του επισκέπτη με αυτόν, (β) στον εμπλουτισμό των εμπειριών του επισκέπτη (οι οποίες πρέπει να είναι αυθεντικές, να προσθέτουν αξία στον ελεύθερο χρόνο του, να προσφέρουν έμπνευση, να ενισχύουν τη σύνδεσή του με τη φύση), (γ) στην αποκάλυψη ευρύτερων νοημάτων, την έγερση του ενδιαφέροντος και την παροχή κινήτρων και εφοδίων για περαιτέρω ερμηνευτικές εξερευνήσεις, (δ) στην αύξηση του επιπέδου ευαισθητοποίησης και προσωπικής δέσμευσης για ανάληψη δράσης, με απώτερο σκοπό την ενίσχυση της προστασίας.

Οι όποιες ερμηνευτικές παρεμβάσεις πρέπει να σχεδιάζονται με τέτοιο τρόπο ώστε να συμβάλλουν ουσιαστικά στην προστασία και διατήρηση μιας περιοχής. Κατά τη σχεδίαση μέσω ερμηνείας και υποδομών ανάδειξης, απαιτείται:

- Ολοκληρωμένος και ενιαίος σχεδιασμός και όχι αποσπασματική προσέγγιση. Η ευρεία συμμετοχή στη σύνταξη και οριστικοποίησή του διασφαλίζει τη μεγαλύτερη δυνατή συναίνεση, αποδοχή και εν τέλει την υιοθέτησή του από τους αρμόδιους φορείς και την τοπική κοινωνία. Το ενιαίο σχέδιο θα αποτελέσει τον «οδικό χάρτη» για όλους όσους φέρουν την ευθύνη και εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα με τη διαχείριση και ανάδειξη της περιοχής.
- Κατάλληλος σχεδιασμός ερμηνευτικών έργων και δράσεων με βάση τα ειδικά γνωρίσματα και τις ανάγκες του κοινού στο οποίο απευθύνονται. Ιδιαίτερη μέριμνα απαιτείται όταν οι παρεμβάσεις αφορούν σε παιδιά. Σε αυτή την περίπτωση, η ερμηνεία οφείλει να ακολουθεί διαφορετική προσέγγιση αντί να περιορίζεται σε απλοποίηση ή περικοπή αυτής που απευθύνεται σε ενήλικες. Η ερμηνεία πρέπει να είναι ευχάριστη και οργανωμένη, καθώς λαμβάνει χώρα κατά κύριο λόγο σε τοποθεσίες όπου κάποιος μεταβαίνει κυρίως για λόγους αναψυχής (π.χ. μια προστατευόμενη περιοχή, ένα μουσείο κ.ά.). Βασική προϋπόθεση είναι η εξαιρετική επικοινωνία του ερμηνευτή με το κοινό του και η χρήση ποικίλων μεθόδων και τεχνικών για την προσέγγιση διαφορετικών ακροατηρίων. Επισημαίνεται ότι, το κοινό που συμμετέχει σε ερμηνευτικές δράσεις δεν προσομοιάζει με αυτό μιας τάξης, όχι μόνο ηλικιακά, αλλά κυρίως ως προς την ελευθερία να επιλέξει αν θέλει να συμμετάσχει ή να αποχωρήσει οποιαδήποτε στιγμή. Συνήθως, κάποιος συμμετέχει, αν όλα όσα διαδραματίζονται του κινούν το ενδιαφέρον, δεν απαιτούν μεγάλη προσπάθεια και αν υπάρχει κάποιου είδους ανταμοιβή, ακόμη και ηθική.
- Μέτρο στη χρήση ερμηνευτικών παρεμβάσεων και υποδομών ανάδειξης. Η υπερπληροφόρηση οδηγεί στην απώλεια της αίσθησης της άγριας φύσης και στη διαμόρφωση εικόνας ενός «αστικοποιημένου» περιβάλλοντος. Επίσης, μέτρο στη χωροθέτηση των διάφορων μέσων (π.χ. πινακίδων, κιοσκίων ενημέρωσης, θέσεων θέασης κ.ά.) ώστε να υπάρχει ρυθμός και εναλλαγή.
- Αξιοποίηση και επανάχρηση υφιστάμενων υποδομών, εφόσον είναι τεχνικά και οικονομικά εφικτό, έναντι της δημιουργίας νέων. Π.χ. αποκατάσταση παλαιών κτισμάτων και απόδοσή τους σε νέες λειτουργίες (π.χ. κέντρα πληροφόρησης, χώροι εκδηλώσεων κ.λπ.).
- Βελτίωση και οργάνωση υφιστάμενων ή/και εγκαταλειμμένων μονοπατιών (π.χ. στράτες βοσκών και κοπαδιών, μονοπάτια σύνδεσης οικισμών, δασικά μονοπάτια κ.ά.), έναντι της διάνοιξης νέων. Τα μονοπάτια και οι διαδρομές, για να είναι λειτουργικά και εν τέλει να χρησιμοποιούνται, δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται ως απλές, τυχαίες συνδέσεις επιμέρους θέσεων/περιοχών. Η επιλογή πρέπει να γίνεται με στόχο την πληρέστερη δυνατή κατανόηση και απόλαυση του τοπίου και την παροχή ποικιλίας εμπειριών στον επισκέπτη (π.χ. εναλλαγή τοπίου), να είναι προσαρμοσμένη

στις δυνατότητες και τις ανάγκες του κοινού στο οποίο απευθύνονται, να παρέχεται ασφάλεια κατά την κίνηση και να διασφαλίζεται ότι η πρόσβαση των επισκεπτών δεν προκαλεί σοβαρές οχλήσεις και αλλοιώσεις στην περιοχή και στη βιοποικιλότητα που υποστηρίζει (π.χ. αποφυγή διέλευσης μονοπατιών από ευαίσθητες οικολογικές περιοχές, όχλησης ειδών, διάβρωσης εδάφους κ.ά.). Ως προς τη σήμανση, προτείνεται η χρήση φυσικών υλικών, ανθεκτικών στον χρόνο, τα οποία να εναρμονίζονται αισθητικά με το τοπίο. Σημαντική είναι, επίσης, και η λειτουργική σύνδεση μεταξύ των μονοπατιών/διαδρομών μίας περιοχής και η χαρτογραφική απεικόνισή τους σε έντυπα και ψηφιακά μέσα προσβάσιμα στον επισκέπτη. Το 2017, με την υπ. αριθμ. 151344/165 Υπουργική Απόφαση και τις μετέπειτα τροποποιήσεις της, τέθηκαν οι τεχνικές προδιαγραφές χάραξης, σήμανσης, διάνοιξης και συντήρησης ορειβατικών και πεζοπορικών μονοπατιών στη χώρα.

- Χωροθέτηση των προσβάσεων με κριτήριο τη διευκόλυνση της κίνησης και διαχείρισης των επισκεπτών στην προστατευόμενη περιοχή, σε συνδυασμό με την εφαρμογή ολοκληρωμένου σχετικού συστήματος και τη διατύπωση κανόνων ορθής συμπεριφοράς, ώστε οι επισκέπτες να χαίρονται τη φύση, χωρίς να την υποβαθμίζουν. Ως παράδειγμα, η διέλευση μονοπατιών από το Κέντρο Πληροφόρησης ή τα φυλάκια εισόδου εξασφαλίζει την ενημέρωση των επισκεπτών και συμβάλει στην καταγραφή και την παρακολούθηση της κίνησής τους, καθώς και στον μετριάσμο των επιπτώσεων από την άσκηση αναψυχικών δραστηριοτήτων στην περιοχή.
- Επιμόρφωση στελεχών υπηρεσιών, φορέων και επαγγελματιών του τουρισμού για την αύξηση της γνώσης και ενδυνάμωση των ικανοτήτων και δεξιοτήτων τους σχετικά με τον σχεδιασμό και την υλοποίηση έργων ερμηνείας και ανάδειξης ενός τόπου.
- κ.ά.

ΥΠΟΔΟΜΕΣ

Ποικίλες υποδομές (κέντρα πληροφόρησης, κιόσκια ενημέρωσης, θέσεις θέασης, χώροι αναψυχής, παρατηρητήρια άγριας ζωής κ.ά.) αξιοποιούνται για τη διευκόλυνση της πρόσβασης/διαχείρισης των επισκεπτών και την αύξηση της απόλαυσης μιας περιοχής με ιδιαίτερο φυσικό πλούτο, αλλά και για την ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων και την αποφυγή συγκρούσεων που τυχόν ανακύπτουν από την άσκηση δραστηριοτήτων αναψυχής.

Γενική αρχή αποτελεί η δημιουργία των απολύτως αναγκαίων και απαραίτητων υποδομών, ώστε να μην διαταρράσσεται το τοπίο, να μην κυριαρχείται από περιττές κατασκευές και, κυρίως, να μην δημιουργείται λανθασμένη αίσθηση στον επισκέπτη ότι βρίσκεται σε ένα πάρκο αναψυχής και όχι στη φύση. Ωστόσο, εάν απαιτείται να εγκατασταθεί μία υποδομή, αυτή θα πρέπει να είναι υψηλής ποιότητας και αντοχής, να εναρμοζίζεται αισθητικά με τον τόπο όπου χωροθετείται, να αξιοποιεί φυσικά και σύγχρονα υλικά με ταιριαστό τρόπο, ακόμη και παραδοσιακές τεχνικές κατασκευής χαρακτηριστικές του τόπου (όπου αυτό είναι εφικτό), να συντηρείται εύκολα και φθηνά, να πληρεί τα κριτήρια προσβασιμότητας ΑμεΑ κ.λπ. Η ποιότητα αφορά σε έναν άρτιο και αισθητικά ευχάριστο σχεδιασμό, με στιβαρές και ασφαλείς κατασκευές, κατάλληλες για διάφορες ομάδες επισκεπτών, που να ταιριάζουν με τον σκοπό για τον οποίο δημιουργήθηκαν και να διατηρούν την αίσθηση του να βρίσκεται κανείς στη φύση και όχι σε ένα αστικό τοπίο.

Η χωροθέτηση των προσβάσεων και των υποδομών (π.χ. Κέντρο Πληροφόρησης) σε μια περιοχή, οφείλει να γίνεται με γνώμονα τη διευκόλυνση της πρόσβασης και διαχείρισης των επισκεπτών.

Η ανάγκη για εγκαταστάσεις αναψυχής και υποδομές ποικίλλει ανάλογα με την επισκεψιμότητα, την εγγύτητα με αστικές περιοχές και τα ιδιαίτερα γνωρίσματα του τόπου. Ως παράδειγμα, απομακρυσμένες δασικές περιοχές, οι οποίες δέχονται μικρότερο αριθμό επισκεπτών από ότι δημοφιλή παράκτια δάση, απαιτούν πολύ λιγότερες έως ελάχιστες υποδομές, οι οποίες θα κατασκευασθούν σε καίριες θέσεις και δεν θα αλλοιώσουν την αίσθηση της άγριας φύσης. Οι υποδομές σε αυτές τις περιοχές, λόγω της απομόνωσης, είναι περισσότερο ευάλωτες σε βανδαλισμούς.

3

Στο παρόν κεφάλαιο δίδονται προτάσεις για τη σχεδίαση υποδομών ανάδειξης και ερμηνείας περιβάλλοντος σε δασικές προστατευόμενες περιοχές, οι οποίες μπορούν, με κατάλληλες προσαρμογές, να εφαρμοστούν και ευρύτερα σε περιοχές με ιδιαίτερο φυσικό πλούτο.

Οι προτάσεις αφορούν στον σχεδιασμό (α) πινακίδων σήμανσης (π.χ. εμβληματικές/κύριων εισόδων, μονοπατιών όπως πινακίδες υποδοχής, θέσης ενημέρωσης και ερμηνείας περιβάλλοντος κ.ά.), (β) θέσεων θέασης, (γ) χώρων ανάπαυσης και αναψυχής, καθώς και (δ) ελαφρού τύπου ενημερωτικών υποδομών (π.χ. κιόσκια ενημέρωσης).

Κάθε πρόταση συνοδεύεται από αναλυτική περιγραφή της κατασκευής (τεχνικές προδιαγραφές) και σχέδια σε κατάλληλη κλίμακα: όψεις, κατόψεις, τομές, φωτορεαλιστικά (Παράρτημα Ι). Για τη σύνταξη των προτάσεων λήφθηκε υπόψη η υπ. αριθμ. 151344/165/18.1.2017 Υπουργική Απόφαση με τίτλο «Καθορισμός τεχνικών προδιαγραφών χάραξης, σήμανσης, διάνοιας και συντήρησης ορειβατικών-πεζοπορικών μονοπατιών» και οι τροποποιήσεις αυτής.

ΠΙΝΑΚΙΔΕΣ ΣΗΜΑΝΣΗΣ

Πινακίδα υποδοχής και ερμηνείας περιβάλλοντος

Οι πινακίδες υποδοχής και ερμηνείας περιβάλλοντος τοποθετούνται στην αρχή και στο τέλος ενός μονοπατιού, καθώς και σε θέσεις ιδιαίτερου ενδιαφέροντος. Φέρουν πληροφορίες μεγάλου θεματικού εύρους, αντίστοιχου με τη θέση τοποθέτησης, και αποσκοπούν αφενός στην πληροφόρηση για τη διευκόλυνση της κίνησης και της ασφαλούς περιήγησης των επισκεπτών, αφετέρου στην ενημέρωση και ερμηνεία αξιολογών στοιχείων του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, ώστε ο επισκέπτης να αντιληφθεί την αξία της περιοχής στην οποία κινείται.

Τεχνικές προδιαγραφές (Παράρτημα Ι, Σχέδιο 1)

Πρόκειται για αυτοφερόμενη κατασκευή γενικών διαστάσεων 0,95x2,00 m, στην οποία κυριαρχεί η οξειδωμένη λαμαρίνα corten-steel, υλικό υψηλής αντοχής και συμβατό με το δασικό τοπίο. Το σώμα της κατασκευής αποτελείται από ενιαίο στραντζαριστό φύλλο, διαστάσεων 2,00x2,10 m και πάχους 2 mm, οξειδωμένης λαμαρίνας corten-steel με δυνατότητα laser κοπής για την ενσωμάτωση εμβληματικού συμβόλου ή λογοτύπου. Στερεώνεται σε χαλύβδινο σκελετό από κατακόρυφες και οριζόντιες κοιλοδοκούς. Αναλυτικότερα, αποτελείται από (α) δύο οριζόντιες κοιλοδοκούς διαστάσεων 100x60x4 mm και (β) τρεις κατακόρυφες κοιλοδοκούς, εκ των οποίων οι δύο ακριανές έχουν ύψος 2,10 m και λειτουργούν ως στατικός φορέας της υποδομής, καθώς πακτώνονται στο έδαφος και σταθεροποιούν την κατασκευή. Ειδικότερα, συγκολλούνται σε χαλύβδινη πλάκα έδρασης και θεμελιώνονται σε πέδιλο οπλισμένου σκυροδέματος. Η θεμελίωση οριστικοποιείται ανάλογα με τα ειδικότερα γνωρίσματα του εδάφους της εκάστοτε θέσης τοποθέτησης. Ωστός, μια γενικού τύπου πρόταση θεμελίωσης περιλαμβάνει πέδιλα οπλισμένου σκυροδέματος, χαμηλότερα κατά 20 cm από την επιφάνεια του εδάφους. Στο σώμα της κατασκευής αναρτώνται με αποστατήρες δύο στραντζαριστά σύνθετα πάνελ αλουμινίου τύπου etalbond διαστάσεων 1,05x1,45 m και πάχους 5 mm, τα οποία φέρουν εκτυπωμένη τη σχετική πληροφορία (π.χ. κείμενα, εποπτικό υλικό). Τα πάνελ στερεώνονται σε χαλύβδινο σκελετό στήριξης αποτελούμενο από κατακόρυφες δοκούς διατομής U διαστάσεων 30x30x5 mm και ύψους 1,45 m, αλλά και αντίστοιχες οριζόντιες δοκούς, οι οποίες τοποθετούνται ανά 0,50 m.

Πινακίδα θέσης και ερμηνείας περιβάλλοντος

Οι συγκεκριμένες πινακίδες συνδυάζονται με πέτρινο καθιστικό και τοποθετούνται σε επιλεγμένες θέσεις, όπως σημεία στάσης και ξεκούρασης κατά μήκος μονοπατιών/διαδρομών, θέσεις θέασης, σημεία ενδιαφέροντος, αξιοθέατα κ.ά. Παρέχουν συνοπτική πληροφορία για επιλεγμένα θέματα της θέσης στην οποία τοποθετούνται.

Τεχνικές προδιαγραφές (Παράρτημα Ι, Σχέδιο 2)

Πρόκειται για σύνθετη κατασκευή από τοιχίο λιθοδομής και μεταλλική πινακίδα. Η πινακίδα αποτελείται από ενιαίο στραντζαριστό φύλλο οξειδωμένης λαμαρίνας corten-steel, συνολικού μήκους 1,15 m, πλάτους 0,40 m και πάχους 10 mm, με δυνατότητα laser κοπής για την ενσωμάτωση λογοτύπου, εμβληματικού συμβόλου ή άλλης πληροφορίας. Εδράζεται σε θεμέλιο οπλισμένου σκυροδέματος διαστάσεων 0,50x0,30 m και μήκους 0,50 m. Η θεμελίωση ενσωματώνεται σε χαμηλό τοιχίο λιθοδομής πάχους 0,40 m, μήκους 2,20 m και ύψους 0,45 m. Οι διαστάσεις του προσφέ-

ρουν τη δυνατότητα χρήσης του ως καθιστικού, ενώ για την κατασκευή του προτείνεται η αξιοποίηση ντόπιων υλικών ώστε να εναρμονίζεται με το τοπίο. Η καθαρή όψη της οξειδωμένης λαμαρίνας έχει τελικό ύψος 1,00 m. Σε αυτήν αναρτάται, με αποστατήρες, σύνθετο πάνελ αλουμινίου τύπου etalbond, διαστάσεων 0,34 m πλάτος, 0,72 m ύψος και 4 mm πάχος, το οποίο φέρει εκτύπωση.

Κατακόρυφη πινακίδα ενημέρωσης και ερμηνείας περιβάλλοντος

Οι συγκεκριμένες πινακίδες τοποθετούνται μεμονωμένες σε ποικίλες θέσεις, όπως επιλεγμένα σημεία κατά μήκος μονοπατιών/διαδρομών, θέσεις θέασης κ.ά. Περιλαμβάνουν πληροφορίες μεγάλου θεματικού εύρους και αποσκοπούν στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των επισκεπτών.

Τεχνικές προδιαγραφές (Παράρτημα Ι, Σχέδιο 3)

Πρόκειται για μεταλλική κατασκευή γενικών διαστάσεων 0,40 m πλάτος και 1,77 m ύψος. Αποτελείται από έναν κατακόρυφο στύλο χαλύβδινης διατομής 40x178x5 mm ελεύθερου ύψους 1,68 m, ο οποίος εδράζεται σε βάση χαλύβδινης διατομής 10 cm κάτω από το έδαφος. Στον κατακόρυφο στύλο αναρτάται, μέσω γωνιακών ελασμάτων (600x50x5 mm), φύλλο οξειδωμένης λαμαρίνας corten-steel διαστάσεων 0,40x0,70 m και πάχους 10 mm. Στην οξειδωμένη λαμαρίνα αναρτάται σύνθετο πάνελ αλουμινίου τύπου etalbond με εκτύπωση. Το πάνελ αλουμινίου εισέχει αριστερά και δεξιά της λαμαρίνας κατά 3 cm και έχει τελικές διαστάσεις 0,34x0,70 m. Η βάση του στύλου εδράζεται σε θεμέλιο οπλισμένου σκυροδέματος. Η θεμελίωση οριστικοποιείται κατά περίπτωση, ανάλογα με τη θέση και τα ειδικότερα γνωρίσματα του εδάφους της θέσης

τοποθέτησης. Ωστόσο, ως γενική πρόταση για τον τύπο θεμελίωσης, συστήνεται πέδιλο οπλισμένου σκυροδέματος διαστάσεων 0,50x0,32x0,35 m, χαμηλότερα από την επιφάνεια του εδάφους κατά 10 cm ή και περισσότερο εφόσον το έδαφος είναι σαθρό.

Μικρού μεγέθους πινακίδα-αναλόγιο

Οι μικρού μεγέθους πινακίδες-αναλόγια προτείνονται για θέσεις θέασης. Περιλαμβάνουν πληροφορίες μεγάλου θεματικού εύρους και αποσκοπούν στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των επισκεπτών.

Τεχνικές προδιαγραφές (Παράρτημα Ι, Σχέδιο 4)

Πρόκειται για αναλόγιο μικρού μεγέθους που αποτελείται από ένα ενιαίο στραντζαριστό φύλλο οξειδωμένης λαμαρίνας corten-steel, με δυνατότητα laser κοπής για την ενσωμάτωση λογοτύπου, εμβληματικού συμβόλου ή άλλης πληροφορίας. Η οξειδωμένη λαμαρίνα έχει συνολικό μήκος 1,62 m, πλάτος

0,80 m και πάχος 10 mm. Οι επιμέρους διαστάσεις της είναι: κατακόρυφο ύψος 0,70 m, κεκλιμένο 0,50 m και κάτω βάση 0,42 m. Το κεκλιμένο τμήμα κυρτώνεται κατά 30ο σχηματίζοντας την επιφάνεια του αναλογίου, στην οποία αναρτάται, με αποστατήρες, σύνθετο πάνελ αλουμινίου τύπου etalbond διαστάσεων 0,62x0,50 m και πάχους 5 mm που φέρει εκτύπωση. Στο κάτω τμήμα της, η στραντζαριστή λαμαρίνα αναδιπλώνεται κατά 90ο και εκτείνεται σε μήκος 0,42 m, δημιουργώντας την έδραση και παράλληλα την αντιστήριξη της συνολικής κατασκευής. Το τμήμα αυτό κοχλιώνεται σε θεμέλιο οπλισμένου σκυροδέματος. Η θεμελίωση οριστικοποιείται κατά περίπτωση, ανάλογα με τη θέση και τα ειδικότερα γνωρίσματα του εδάφους της θέσης τοποθέτησης. Ωστόσο, μια γενική πρόταση για τον τύπο θεμελίωσης περιλαμβάνει πέδιλο οπλισμένου σκυροδέματος με διαστάσεις 0,70x1,10x0,35 m, χαμηλότερα από την επιφάνεια του εδάφους.

Μεγάλο μέγεθος πινακίδα-αναλόγιο ενημέρωσης με πέτρινο τοιχίο (α)

Πρόκειται για πινακίδα-αναλόγιο μεγάλου μεγέθους που τοποθετείται σε θέσεις θέασης, μονοπάτια και διαδρομές, καθώς και σημεία που προσφέρουν οπτικές φυγές σε περιοχές ενδιαφέροντος. Φέρουν πληροφορίες μεγάλου θεματικού εύρους και αποσκοπούν στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των επισκεπτών, δίδοντας παράλληλα τη δυνατότητα σύντομης στάσης και ξεκούρασης.

Τεχνικές προδιαγραφές (Παράρτημα Ι, Σχέδιο 5α)

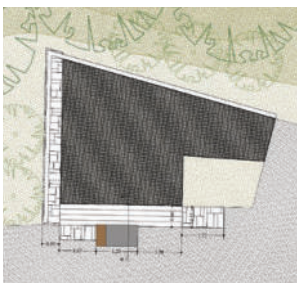

Η πινακίδα-αναλόγιο μεγάλου μεγέθους εδράζεται σε πέτρινο τοιχίο και συνδυάζεται με την κατασκευή ξύλινου καθιστικού στην πίσω πλευρά της. Η κατασκευή της πινακίδας αποτελείται από ενιαίο φύλλο οξειδωμένης λαμαρίνας corten-steel, ύψους 0,60 m και πλάτους 1,20 m, το οποίο τοποθετείται με κλίση 30ο. Εδράζεται σε μεταλλικό σκελετό και σταθεροποιείται σε σενάζ οπλισμένου σκυροδέματος ύψους 20 cm, το οποίο βρίσκεται επάνω σε λιθοδομή συνολικού ύψους 50 cm και πλάτους 45-50 cm. Η λαμαρίνα επιδέχεται επεξεργασία laser κοπής, ενώ πάνω της αναρτάται με αποστατήρες, σύνθετο πάνελ αλουμινίου τύπου etalbond που φέρει εκτύπωση, διαστάσεων 0,92x0,60 m και πάχους 4 mm. Το καθιστικό βρίσκεται ακριβώς πίσω από την πινακίδα, παρέχοντας τη δυνατότητα ανάπαυσης σε σημείο με ιδιαίτερο οπτικό ενδιαφέρον. Αποτελείται από φυσικά υλικά, δηλαδή ξύλο και λιθοδομή πλάτους 0,45-0,50 m, έτσι ώστε να εναρμονίζεται με το περιβάλλον. Αναλυτικότερα, αποτελείται από τρεις ξύλινες σανίδες διαστάσεων 14x5 cm, οι οποίες εδράζονται επάνω σε χαλύβδινα ελάσματα μορφής U διαστάσεων 50x25x5 mm και τοποθετούνται ανά 60 cm. Τα ελάσματα επικάθονται και πακτώνονται σε πυρήνα οπλισμένου σκυροδέματος που βρίσκεται εσωτερικά στη λιθοδομή.

Μεγάλο μέγεθος πινακίδα-αναλόγιο ενημέρωσης με πέτρινο τοιχίο (β)

Πρόκειται για παραλλαγή της προηγούμενης πινακίδας, η οποία συνδυάζεται με τη διαμόρφωση θέσης θέας και χώρου στάσης και ανάπαυσης.

Τεχνικές προδιαγραφές (Παράρτημα Ι, Σχέδιο 5β)

Η μεγάλη μέγεθος πινακίδα-αναλόγιο, με μικρές παραλλαγές και συνοδές κατασκευές, αξιοποιείται για τη δημιουργία προστατευμένης θέσης στάσης, ανάπαυσης και απόλαυσης του τοπίου. Για τη διαμόρφωση, αλλά και οριοθέτηση του χώρου, προτείνεται η επίστρωση του εδάφους με μεταλλικό πλέγμα, ώστε να επιτρέπει την ανάπτυξη φυσικής βλάστησης. Οι ξύλινες σανίδες του καθιστικού αντικαθίστανται με κορμοξυλεία διαμέτρου 14 cm κομμένη στη μέση. Ειδικότερα, τρεις κορμοί κομμένοι στη μέση εδράζονται με αγκύρια επάνω σε ξύλινους πασσάλους διαμέτρου 7 cm που τοποθετούνται ανά 50

cm. Οι πάσσαλοι έχουν συνολικό μήκος 77 cm και πακτώνονται μέσα στη λιθοδομή σταθεροποιώντας το καθιστικό. Ως προστατευτικό κιγκλίδωμα στο καθιστικό χρησιμοποιούνται οριζόντια τμήματα κορμυλείας, τα οποία στηρίζονται από χαλύβδινα κατακόρυφα στοιχεία.

Εμβληματική πινακίδα – Πινακίδα εισόδου

Οι συγκεκριμένες πινακίδες, μεγάλου και επιβλητικού μεγέθους, τοποθετούνται σε επιλεγμένες θέσεις ως η κύρια σήμανση μιας προστατευόμενης περιοχής ή για να οριοθετήσουν την κύρια είσοδο σε αυτή π.χ. σε ένα εθνικό πάρκο.

Τεχνικές προδιαγραφές (Παράρτημα Ι, Σχέδιο 6)

Πρόκειται για αυτοφερόμενη κατασκευή γενικών διαστάσεων 2,79x0,12 m, η οποία εδράζεται σε πλάκα από οπλισμένο σκυρόδεμα διαστάσεων 3,06x0,45 m. Η θεμελίωση της κατασκευής οριστικοποιείται κατά περίπτωση, ανάλογα με την κλίση και τη σύσταση του εδάφους. Η πινακίδα αποτελείται από τρεις ισχυρές χαλύβδινες δοκούς IPE120, δύο οριζόντιες και μία κατακόρυφη. Ανάμεσα στις δοκούς εδράζονται κατακόρυφες ξύλινες σανίδες διαστάσεων 12x6x162 cm, στις οποίες αναρτώνται αμφίπλευρα φύλλα οξειδωμένης λαμαρίνας corten-steel διάστασης 1,61x1,10

m, με δυνατότητα laser κοπής. Επάνω στα χαλύβδινα φύλλα στερεώνονται σύνθετα πάνελ αλουμινίου τύπου etalbond, διαστάσεων 27x110 cm και πάχους 5 mm, τα οποία φέρουν εκτύπωση. Η πινακίδα, από τη μία της πλευρά (αυτή της εισόδου) φέρει διάτρηση με την ονομασία της περιοχής. Από την άλλη πλευρά, αναρτάται ενημερωτική πινακίδα σε πάνελ αλουμινίου τύπου etalbond, με πληροφορικά στοιχεία (π.χ. χάρτης περιοχής, κανόνες συμπεριφοράς, ενημερωτικό κείμενο κ.ά.) απαραίτητα για την ενημέρωση και ασφαλή κίνηση του επισκέπτη.

Υπαίθρια ενημερωτική υποδομή

Η συγκεκριμένη ελαφρού τύπου ενημερωτική υποδομή έχει περισσότερο αστικού τύπου μορφή και προτείνεται για χρήση σε μεταβατικά σημεία μεταξύ αστικού/περιαστικού και φυσικού περιβάλλοντος. Μπορεί να υποκαταστήσει την εμβληματική πινακίδα εισόδου μιας περιοχής και να εξυπηρετήσει ανάγκες ενημέρωσης, προσανατολισμού στην περιοχή, καθώς και σύντομης στάσης/ανάπαυσης.

Τεχνικές προδιαγραφές (Παράρτημα Ι, Σχέδια 7.1 & 7.2)

Το σχήμα της κατασκευής, σε μορφή Π, δίνει τη δυνατότητα «καδραρίσματος» μιας θέας ή οπτικής φυγής σε ένα τοπίο ιδιαίτερης ομορφιάς. Περιλαμβάνει αμφίπλευρη διαμόρφωση με καθιστικά προφυλαγμένα από τον ήλιο και τη βροχή. Πρόκειται για επιμήκη κατασκευή γενικών διαστάσεων 7,39x0,87 m, αποτελούμενη από ξύλο και οξειδωμένη λαμαρίνα corten-steel. Ειδικότερα, αποτελείται από ένα μεταλλικό πλαίσιο κατασκευασμένο από στραντζαριστά φύλλα οξειδωμένης λαμαρίνας πάχους 10 mm. Κάθετες ξύλινες σανίδες διαστάσεων 12x6x235 cm τοποθετούνται κατακόρυφα και εδράζονται σε ισχυρές χαλύβδινες δοκούς μορφής HEB100 (οξειδωμένος χάλυβας corten-steel), παρέχοντας στήριξη και ακαμψία, ενώ παράλληλα διαμορφώνουν την κατάλληλη υποδομή για την ανάρτηση πινακίδων πληροφόρησης. Η μία ξύλινη επιφάνεια χρησιμοποιείται για τη στήριξη των πινακίδων αμφίπλευρα, ενώ η άλλη φέρει οπή διαστάσεων 1,33x0,80 m, διαμορφώνοντας ένα δεύτερο πλαίσιο-παράθυρο οπτικών φυγών. Πινακίδες πληροφόρησης τοποθετούνται και στις δύο πλευρές της κατασκευής και περιλαμβάνουν εκτύπωση σε σύνθετα πάνελ αλουμινίου τύπου etalbond πάχους 5 mm. Καθιστικά συμπληρώνουν την κατασκευή παρέχοντας τη δυνατότητα στάσης και προστασίας από τα καιρικά φαινόμενα, ενώ παράλληλα δίνουν τη δυνατότητα απόλαυσης της θέας. Αποτελούνται από δύο οριζόντιες σανίδες διαστάσεων 15x5x210 cm, οι οποίες εδράζονται σε κατακόρυφα στραντζαριστά φύλλα οξειδωμένης λαμαρίνας corten-steel πάχους 10 mm όμοια με αυτά του πλαισίου.

Ξύλινο καθιστικό

Το ξύλινο καθιστικό τοποθετείται μεμονωμένα ή σε συνδυασμό με άλλες υποδομές ερμηνείας περιβάλλοντος, σε επιλεγμένες θέσεις, για τη δευκόλυνση σύντομης στάσης και ανάπαυσης.

Τεχνικές προδιαγραφές (Παράρτημα Ι, Σχέδιο 8)

Το ξύλινο καθιστικό διαθέτει πλάτη και έχει διαστάσεις 1,50x0,49 m. Προτείνεται η κατασκευή του από ειδικής κατεργασίας τοπική ξυλεία. Η βάση του αποτελείται από 2 μεγάλες σανίδες διάστασης 5x22 cm και μήκους 1,50 m, οι οποίες προσαρμόζονται σε δύο κεκλιμένα υποστυλώματα διάστασης 8x12x82 cm, μέσω δίδυμων, τριγωνικών χαλύβδινων ελασμάτων, πάχους 4mm διαστάσεων 14x32x5x0,4 cm. Η κλίση των υποστυλωμάτων είναι 75°. Η πλάτη του καθιστικού διαμορφώνεται από δύο κυκλικές δοκούς διαμέτρου 7 cm, μήκους 108 cm, οι οποίες στερεώνονται ανάμεσα στα κεκλιμένα υποστυλώματα. Η βάση του υποστυλώματος φέρει δοκοθήκη-γαλβανισμένη, ορθογωνικής διατομής 8,5x13x30 cm πάχους 5 mm, συγκολλημένη επάνω σε χαλύβδινη πλάκα έδρασης με διαστάσεις 30x20x0,5 cm. Η θεμελίωση οριστικοποιείται κατά περίπτωση. Ωστόσο μια γενική πρόταση για τον τύπο θεμελίωσης περιλαμβάνει πέδιλα άοπλου σκυροδέματος με διαστάσεις 40x40x25 m ανά στοιχείο στήριξης, χαμηλότερα κατά 20cm από την επιφάνεια του εδάφους.

Τραπεζόπαγκος

Ο τραπεζόπαγκος αποτελεί ενιαία και συμπαγή κατασκευή που τοποθετείται σε έναν μικρό ελεύθερο χώρο ή σε ένα ξέφωτο. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί, είτε μεμονωμένα για να εξυπηρετήσει την ανάγκη στάσης, ανάπαυσης, καθώς και απόλαυσης του τοπίου, είτε από ομάδες για να εξυπηρετήσει την ανάγκη κοινωνικοποίησης και αναψυχής.

Τεχνικές προδιαγραφές (Παράρτημα Ι, Σχέδιο 9)

Η κατασκευή, γενικών διαστάσεων 2,00x2,00 m αποτελείται από ξύλινες σανίδες για το τραπέζι και τα καθιστικά και χαλύβδινο σκελετό από οξειδωμένο μέταλλο corten-steel για την ενοποίηση και υποστήριξη της υποδομής. Η επιλογή των συγκεκριμένων υλικών εξασφαλίζει την άριστη προσαρμογή σε οποιοδήποτε δασικό τοπίο. Το τραπέζι και τα καθιστικά λειτουργούν ως ενιαία μονάδα, καθώς εδράζονται και στηρίζονται σε δύο σύνθετα μεταλλικά πλαίσια, διαμορφωμένα από κοιλοδοκούς διαστάσεων 6x8 cm, τα οποία φέρουν επεξεργασία corten-steel. Το τραπέζι αποτελείται από τέσσερις ξύλινες σανίδες διαστάσεων 7x21 cm και μήκους 2,00 m, οι οποίες εδράζονται και βιδώνονται σε δύο κάθετες μεταλλικούς δοκούς που αποτελούν κομμάτι του ενιαίου μεταλλικού πλαισίου. Ο κάθε πάγκος καθιστικού αποτελείται από τρεις ξύλινες σανίδες διαστάσεων 7x16 cm και μήκους 2,00 m.

Εξέδρα - Παρατηρητήριο

Η εξέδρα – παρατηρητήριο μπορεί να εγκατασταθεί σε επικλινείς θέσεις για την ανάδειξη ενός τοπίου ή μιας εμβληματικής τοποθεσίας ιδιαίτερου ενδιαφέροντος. Περιλαμβάνει σκιασμένο χώρο με καθιστικά και μπορεί να συνδυαστεί με την ένθετη τοποθέτηση ενημερωτικών πινακίδων, τηλεσκοπίου και άλλου σχετικού εξοπλισμού παρατήρησης.

Τεχνικές προδιαγραφές (Παράρτημα Ι, Σχέδια 10.1, 10.2, 10.3)

Πρόκειται για επιμήκη κατασκευή γενικών διαστάσεων 6,20x3,24 m από ξύλο και χάλυβα, η οποία προβάλλει επάνω από πρανές, με τη μορφή προβόλου. Η θεμελίωση δημιουργείται τουλάχιστον 25 cm χαμηλότερα από την τελική στάθμη του εδάφους και περιλαμβάνει μεγάλα πέλατα με οδοντωτή

έδραση για καλύτερη πρόσφυση στο χώμα. Ισχυρές χαλύβδινες δοκοί μορφής HEB200 διαμορφώνουν ένα περιμετρικό πλαίσιο, τα πίσω άκρα του οποίου κοχλιώνονται πολύ ισχυρά στα θεμέλια του σκυροδέματος. Η στατική μελέτη θεμελίωσης εξειδικεύεται κατά περίπτωση, ανάλογα με τη θέση και τα ιδιαίτερα γνωρίσματα της περιοχής όπου πρόκειται να τοποθετηθεί.

Στο μεταλλικό πλαίσιο βάσης στερεώνονται έξι ξύλινα πλαίσια που έχουν φέροντα χαρακτήρα, τα οποία αποτελούνται από ξύλινες δοκούς διάστασης 10x12 cm. Τα υποστυλώματα με τη δοκό συναρμολογούνται μεταξύ τους με γαλβανισμένα κομβοελάσματα. Η στερέωση των υποστυλωμάτων στις χαλύβδινες δοκούς γίνεται με μεταλλικές λάμες και γωνιακά ελάσματα, στα οποία συγκολλάται δοκοθήκη ύψους 40 cm, η οποία είναι κοχλιωμένη στη βάση του υποστυλώματος. Τα ξύλινα πλαίσια αρθρώνονται μεταξύ τους με δευτερεύοντα ξύλινα διαγώνια υποστυλώματα διάστασης 10x10 cm, για να αποφευχθεί πιθανή στρέβλωση.

Το δάπεδο της εξέδρας είναι ξύλινο και στερεώνεται σε μεταλλική υποδομή, η οποία αποτελείται από τα εξής στοιχεία: μεταξύ των δοκών HEB200 κοχλιώνονται ή συγκολλώνται κοιλοδοκοί διάστασης 50x100x5 mm ανά 1,0 m και επάνω σε αυτά στερεώνεται εγκάρσια, δεύτερη σειρά κοιλοδοκών διάστασης 50x58x3 mm, ανά 60 cm. Σε αυτή τη σειρά δοκών κοχλιώνονται οι ξύλινες σανίδες.

Το κιγκλίδωμα της εξέδρας δημιουργείται εν μέρει από επιμήκη καθιστικά σε συνδυασμό, με διαμόρφωση οριζόντιων σανίδων. Τα καθιστικά που βρίσκονται στις δύο επιμήκεις πλευρές της εξέδρας, έχουν διαστάσεις 0,51x4,10 m και διαμορφώνονται από τρεις σανίδες διάστασης 16x5x140 cm, οι οποίες στερεώνονται σε χαλύβδινες δοκούς μορφής T και διάστασης 80x80x9 mm. Τα χαλύβδινα έλασμα T αντιστηρίζονται και σε λοξά δίδυμα γωνιακά ελάσματα διάστασης 40x40x4 mm, τα οποία κοχλιώνονται στον κορμό του T και στη λάμα της δοκοθήκης, η οποία από την πλευρά αυτή έχει ύψος 65 cm. Τα κιγκλιδώματα αποτελούνται από σανίδες διάστασης 3,5x10x100 cm, στερεωμένες σε γωνιακά ελάσματα διάστασης 50x50x4 mm.

Τέλος, η οροφή της εξέδρας αποτελείται από ξύλινες περσίδες διάστασης 5x10x200 cm στερεωμένες κατακόρυφα στις δοκούς του πλαισίου, με κενό 8 cm μεταξύ τους.

ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ ΞΥΛΕΙΑΣ

Για όλα τα ξύλινα στοιχεία των κατασκευών, φέροντα και σανίδες, επιλέγεται τοπική ξυλεία υψηλής ποιότητας, η οποία διαθέτει την κατάλληλη υγρασία, είναι αντοχής, ισόβηνη, χωρίς εμφανή ελαττώματα, ρωγμές, ρόζους, εκχυμώσεις και δεν έχει προσβολή από ξυλοφάγα έντομα ή μύκητες. Η ξυλεία υποβάλλεται σε ειδική κατεργασία με τη μέθοδο κενού και πρέσσεως με οικολογικά άλατα για αντιμυκητική προστασία και πολύ μεγαλύτερη αντοχή στην υγρασία. Τοπική θεωρείται η ξυλεία που προέρχεται από δάση της ευρύτερης περιοχής. Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να καλύπτει τις ανωτέρω προδιαγραφές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Βαρβαρέσος, Σ. (2008). Οικονομική του τουρισμού. Εννοιολογικές, θεωρητικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις, Αθήνα: εκδόσεις Προπομπός
- Κατσακιώρη, Μ. (2021). Συγκριτική αξιολόγηση για την ανάπτυξη του τουρισμού στις προστατευόμενες περιοχές. Το παράδειγμα των Εθνικών Πάρκων της Κεντρικής Μακεδονίας. Διπλωματική Εργασία Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Τουρισμός και Τοπική Ανάπτυξη», Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
- Κοκκώσης, Χ. και Τσάρτας, Π. (2019). Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον - 2η έκδοση. Αθήνα: εκδόσεις Κριτική
- Κοκκώσης, Χ., Τσάρτας, Π. και Γκρίμπα, Ε. (2011). Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού - Ζήτηση και Προσφορά νέων Προϊόντων Τουρισμού. Αθήνα: εκδόσεις Κριτική
- Κοκκώσης, Χ. (2000). Τουριστική ανάπτυξη και φέρουσα ικανότητα στα νησιά. Στο: Τσάρτας, Π. (επιμ.). Τουριστική ανάπτυξη: πολυεπιστημονικές προσεγγίσεις. Αθήνα: εκδόσεις Εξάντας
- Παπανικολάου, Α. (2012). Ερμηνεία περιβάλλοντος και περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση στις προστατευόμενες περιοχές. Διδακτορική Διατριβή. Σχολή Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Σβορώνου, Ε. (2003). Μέθοδοι διαχείρισης του οικοτουρισμού και του τουρισμού σε προστατευόμενες περιοχές. ΥΠΕΧΩΔΕ και WWF Ελλάς. Αθήνα
- Σβορώνου, Ε., Συμβουλίδου, Μ. (2009). Μέθοδοι και εργαλεία σχεδιασμού των Εναλλακτικών και Ειδικών Μορφών Τουρισμού. Στο: Σωτηριάδης, Μ. & Φάρσαρη, Μ. Εναλλακτικές και Ειδικές Μορφές Τουρισμού. Σχεδιασμού, Management και Marketing. Αθήνα: εκδόσεις Introbooks
- Τουφεγγοπούλου, Α. (2014). Εναλλακτικές μορφές τουρισμού και αναδυόμενοι τουριστικοί προορισμοί. Ο ρόλος του σχεδιασμού στη χωρική τους διάρθρωση και προϋποθέσεις ανάπτυξής τους. Διδακτορική διατριβή. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Τομέας Πολεοδομίας - Χωροταξίας, Εργαστήριο Χωροταξίας και Οικιστικής Ανάπτυξης. Αθήνα
- Business Architects Consultancy. (2004). Κατευθυντήριες Γραμμές για τα Σχέδια Διαχείρισης Επισκεπτών σε Περιοχές Εφαρμογής της Κ.Π. Κ.Π LEADER+ Διαθέσιμο στο: http://www.minagric.gr/greek/data/leader/bac_visitors_synopsis_.doc
- WWF Ελλάς, 2002. Συνέδριο για τη Φέρουσα Ικανότητα και τη Διαχείριση Επισκεπτών στις Προστατευόμενες Περιοχές. Πρακτικά συνεδρίου. Διαθέσιμο στο <http://www.wwf.gr/index.php?option=content&task=view&id=597>

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Aldridge, D. (1975). Guide to countryside interpretation: principles of countryside interpretation and interpretive planning. Interpretive Media and Facilities. (H.M's Stationery Office).
- Balmford, A., Green, J. M., Anderson, M., Beresford, J., Huang, C., Naidoo, R., Walpole, M., Manica, A. (2015). Walk on the wild side: Estimating the global magnitude of visits to protected areas. PLOS Biology, 13(2), 1-6
- Bell, S., Tyrväinen, L., Sievänen, T., Pröbstl, U., Simpson, M. (2008). Outdoor Recreation and Nature Tourism: A European Perspective. Living Reviews in Landscape Research.

- Beunen, R., Regnerus, H. D., Jaarsma, C. F. (2008). Gateways as a means of visitor management in national parks and protected areas, *Tourism Management*, 29(1), 138-145.
- Booker, F., Franks, P. (2019). Governance assessment for protected and conserved areas (GAPA). Methodology manual for GAPA facilitators. IIED, London
- Chung, J. Y., Kyle, G. T., Petrick, J. F., Absher, J. D. (2011). Fairness of prices, user fee policy and willingness to pay among visitors to a national forest. *Tourism Management*, 32(5), 1038-1046
- Coccossis, H., Mexa. A. (eds). (2004). *The Challenge of Tourism Carrying Capacity. Theory and Practice*. Aldershot: Ashgate Publishing.
- Dovers, S., Feary, S., Martin, A., McMillan, L., Morgan, D., Tollefson, M. (2015). Engagement and participation in protected area management: who, why, how and when? In G. L. Worboys, M. Lockwood, A. Kothari, S. Feary and I. Pulsford (eds), *Protected Area Governance and Management* (pp. 413–440). Canberra, ANU Press.
- Eagles, P.F.J., McCool, S.F., Haynes, C.D.A. (2002). *Sustainable Tourism in Protected Areas: Guidelines for Planning and Management*. IUCN Gland, Switzerland and Cambridge, UK
- Eagles, P. F. J. (2009). Governance of recreation and tourism partnerships in parks and protected areas. *Journal of Sustainable Tourism*, 17(2), 231-248
- Edwards, C. (1994). *Interpretive Project Guide Book: a region 6 interpretive services aid*. Recreation Section-Interpretive Services, Pacific Northwest Region, USDA Forest Service.
- Fen, W. (2017) *Compendium of Best Practices in Sustainable Tourism*, Prepared for United Nations Department of Economic and Social Affairs.
- Ham, S.H. (1992). *Environmental Interpretation: a practical guide for people with big ideas and small budgets*. Fulcrum Publishing.
- Inskip, E. (1991). *Tourism Planning: An Integrated and Sustainable Approach*. The Hague: Van Nostrand Reinhold.
- Jones, N., Chrisovalantis, M., Ioannidou, E., Kanakaraki, R., Kazoli, F., Dimitrakopoulos, P.G. (2018). Understanding perceptions of the social impacts of protected areas: Evidence from three NATURA 2000 sites in Greece. *Environmental Impact Assessment Review*, 73(1), 80–89.
- Jones, N., Filos, E., Fates, E., Dimitrakopoulos, P.G. (2015). Exploring perceptions on participatory management of NATURA 2000 forest sites in Greece. *Forest policy and economics*, 1(56), 1-8.
- Knudson, D.M., Cable, T., Beck, L. (2003). *Interpretation of cultural and natural resources*, 2nd ed. State College, PA: Venture Publishing, Inc.
- Laktic, T., Malovrh, S.P. (2018). Stakeholder Participation in Natura 2000 Management Program Case Study of Slovenia. *Forests*, 9(10), 599.
- Leung, Y., Spenceley, A., Hvenegaard, G., Buckley, R. (eds.) (2018). *Tourism and visitor management in protected areas: Guidelines for sustainability*. Best Practice Protected Area Guidelines Series No. 27, Gland, Switzerland
- Liu, Z. (2003). Sustainable tourism development: A critique. *Journal of Sustainable Tourism*, 11(6), 459-475
- Machairas, I., Hovardas, T. (2005). Determining visitor's dispositions toward the designation of a Greek National Park. *Environmental Management* 36 (1) 73-88. Spihger, New York.
- Miller, S.J. (2006). Finding your essential experience: the gateway to memorable interpretation proceedings. *Interpreting World Heritage*, May 1-5 2006, San Juan, Puerto Rico.

- Morales, J. (1992). Manual para la interpretación ambiental en áreas silvestres protegidas, document técnico 8, Proyecto FAO/UNEP. 201p.
- Moscardo, G., Woods, B. (1998). Managing tourism and the experience of visitors on Skyrail. In E. Laws, B. Faulkner and G. Moscardo (Ed). Embracing and managing change in tourism, (pp. 307-323). London: Routledge.
- Moscardo, G. (1998). Interpretation and sustainable tourism: functions, examples and principles. *Journal of Tourism Studies*, vol 9(1): 2-13.
- Moscardo, G. (1999). Making visitors mindful: principles for creating sustainable visitor experiences through effective communication. Champaign, IL: Sagamore.
- Muir, J. (1992). John Muir the eight wilderness discovery books. London. Diadem Books.
- Nijkamp, P. (1988). Culture and Region: a multidimensional evaluation of monuments. *Environment and Planning B* 15: 6-15.
- Parks Forum, IUCN, World Commission on Protected Areas (WCPA). The People and Parks Foundation. (2008). The value of parks. Victoria. Australia.
- Pearce, D.G. (1989). *Tourist Development*. Longman. New York.
- Pearce, P.L. (1991). Analysing tourist attractions. *Journal of Tourism Studies* 2(1), 40-45.
- Pearce, P.L., Moscardo, G. (1998). The role of interpretation in influencing visitor satisfaction: a rainforest case study. *Progress in Tourism Hospitality Research: Proceedings of the Eighth Australian Tourism and Hospitality Research conference, Gold Coast*. Canberra: Bureau of Tourism Research.
- Peart, B. (1997). Definition of interpretation. Paper at: Association of Interpreters Naturalists Workshop. Texas A and M University.
- Philips, A., Miller, K. (2000). Protected areas. Benefits beyond boundaries. WCPA in Action. Available: www.iucn.org/themes/wcpa/pubs/other.
- Prentice, R.C. (1995). Tourism as experience. Tourists as consumers. Insight and enlightenment. Inaugral Lecture Queen Margaret College. Edinburgh.
- Project Coordination Unit. (2005). Environmental interpretation manual for protected areas in the Mesoamerican Barrier Reef System Region. Project for the conservation and sustainable use of the Mesoamerican Barrier Reef System. Belize-Guatemala-Honduras, Mexico. Available: mbrs.org.bz
- Rientjes, S. (Ed.) (2000). Communicating nature conservation. A manual on using communication in support of nature conservation policy and action. Tilburg: European Centre for Nature Conservation
- Risk, P.H. (1994). Interpretation, a road to creative enlightenment CRM Vol. 17(2). Washington.
- Skanavis, C., Giannoulis, C. (2009). Training models of environmental educators and interpreters employed in Greek protected areas and ecotourism settings. *International Journal of Sustainable Development and World Ecology*. 16(3):1-13.
- Tilden, F. (1977). *Interpreting our heritage* (3rd ed.). Chapel Hill, NC: The University of North Carolina Press.
- UNEP. (1996). Guidelines for Integrated Planning and Management of Coastal and Marine Areas in the Wider Caribbean Region. UNEP Caribbean Environment Programme. Kingston. Jamaica.
- UNEP/MAP/PAP. (1997). Guidelines for Carrying Capacity Assessment for Tourism in Mediterranean Coastal Areas. Priority Action Programme. Regional Activity Centre. Split. United Nations Environment Programme Mediterranean Action Plan.

- Verveka, L.A. (1997). Interpretation as a management tool. *Trends*. 34(4):7-9.
- Wearing, S., Neil, J. (1999). *Ecotourism: impacts, potentials and possibilities*. Butterworth-Heinemann. Oxford.
- World Commission on Protected Areas (WCPA). (2002). *Sustainable Tourism in Protected Areas*. IUCN Gland, Switzerland and Cambridge, UK
- World Conference on Sustainable Tourism. (1995). *Charter for Sustainable Tourism*. Meeting in Lanzarote (27-28/4), Canary Islands, Spain
- Zelenka, J., Kacetl, J. (2013). Visitor management in protected areas. *Czech Journal of Tourism*, 2(1), 5-18. doi: 10.2478/cjot-2013-0001

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Σχέδια προτεινόμενων μέσων ερμηνείας περιβάλλοντος

Σχέδιο 1

Πινακίδα υποδοχής και ερμηνείας περιβάλλοντος

ΠΙΝΑΚΙΔΑ 1 υποδοχής και ερμηνείας περιβάλλοντος

Ενιαίο στραντζαριστό φύλλο 2.00X ύψους 2.10m, πάχους 2mm, οξειδωμένης λαμαρίνας -corten steel με δυνατότητα laser κοπής

Δύο στραντζαριστά σύνθετα πάνελ αλουμινίου (τύπου eialbond) 1.05X ύψους 1.45m, πάχους 5mm, με εκτύπωση, στερεωμένα στον χαλύβδινο σκελετό από U

Σκελετός στήριξης από χαλύβδινες διατομές μορφής U 30X30X5 κατακόρυφες ύψους 1.45 m και οριζόντιες ανά 0.50m

Χαλύβδινος σκελετός από κατακόρυφες ύψους 2.10m και οριζόντιες κοίλοδοκούς 100X60X4

ΟΨΗ ΚΛΙΜΑΚΑ 1:20

ΠΙΝΑΚΙΔΑ 1 Κατασκευαστική δομή

Σκελετός στήριξης από χαλύβδινες διατομές μορφής U 30X30X5 κατακόρυφες ύψους 1.45 m και οριζόντιες ανά 0.50m

Χαλύβδινος σκελετός από κατακόρυφες ύψους 2.10m και οριζόντιες κοίλοδοκούς 100X60X4

ΟΨΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗΣ ΔΟΜΗΣ ΚΛΙΜΑΚΑ 1:20

ΚΑΤΟΨΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗΣ ΔΟΜΗΣ ΚΛΙΜΑΚΑ 1:10

Σκελετός στήριξης από χαλύβδινες διατομές μορφής U 30X30X5 κατακόρυφες ύψους 1.45 m και οριζόντιες ανά 0.50m

Χαλύβδινος σκελετός από κατακόρυφες ύψους 2.10m και οριζόντιες κοίλοδοκούς 100X60X4

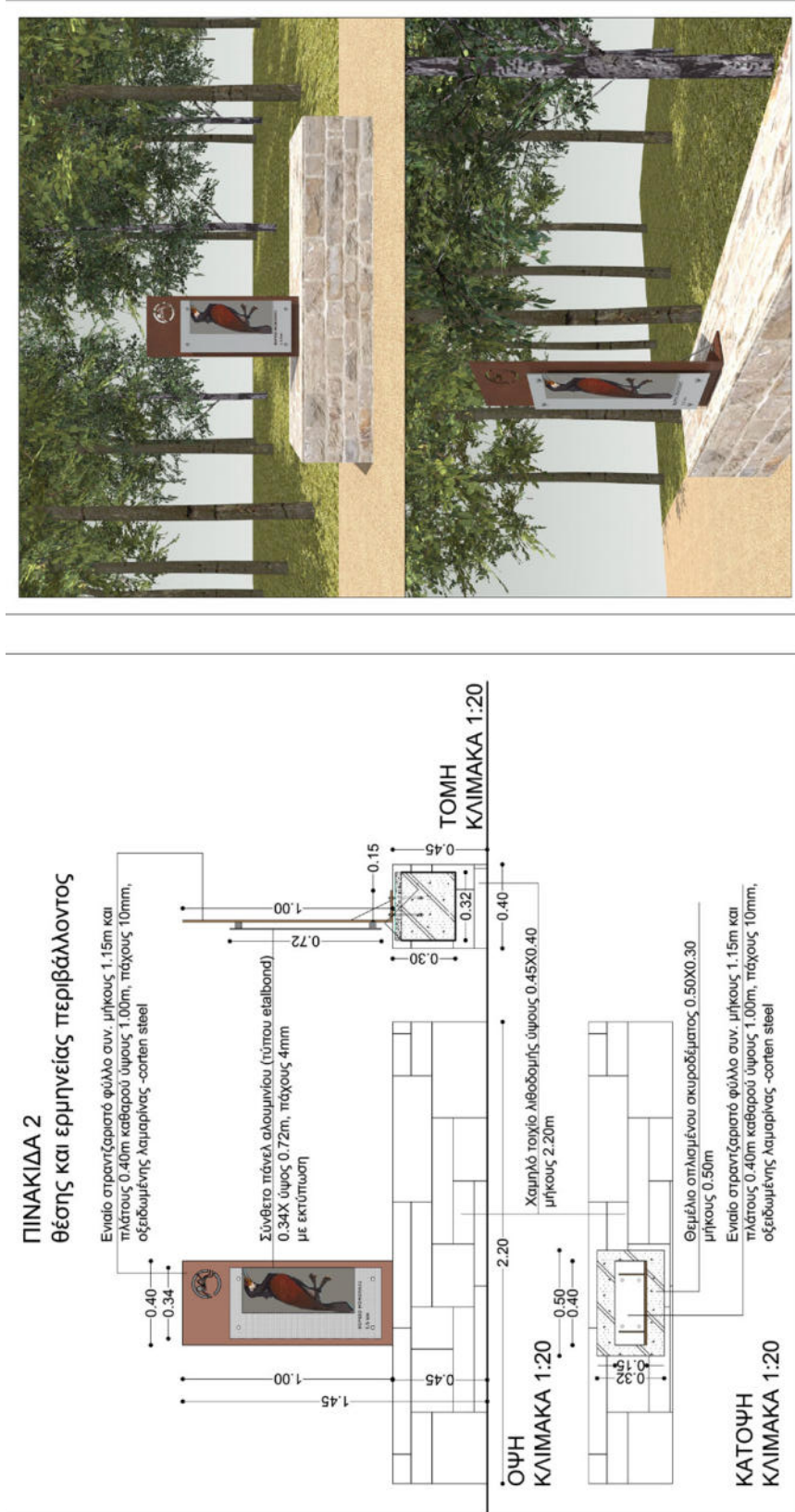
Ενιαίο στραντζαριστό φύλλο 2.00X ύψους 2.10m, πάχους 2mm, οξειδωμένης λαμαρίνας -corten steel

Δύο στραντζαριστά σύνθετα πάνελ αλουμινίου (τύπου eialbond) 1.05X ύψους 1.45m, πάχους 5mm, με εκτύπωση, στερεωμένα στον χαλύβδινο σκελετό από U

Έργο	ΠΙΝΑΚΙΔΑ 1 υποδοχής και ερμηνείας περιβάλλοντος		Συντάκτης	Ολυμπία Χατζοπούλου - Αρχιτέκτων Μηχανικός - Πολιτικός Μηχανικός Α.Π.Θ.
	Θέμα σχεδίου	Κλίμακα	Συνεργάτης	Ευαγγελία Ιορδανίδου, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Αρχιτέκτων Τοπίου Α.Π.Θ.
Χρηματοδότηση	Με τη συνεισφορά του χρηματοδοτικού μέσου LIFE της Ευρωπαϊκής Κοινότητας	Αριθμός σχεδίου	Ημερομηνία	Μάρτιος 2019
Φορείς Υλοποίησης		1		

Σχέδιο 2

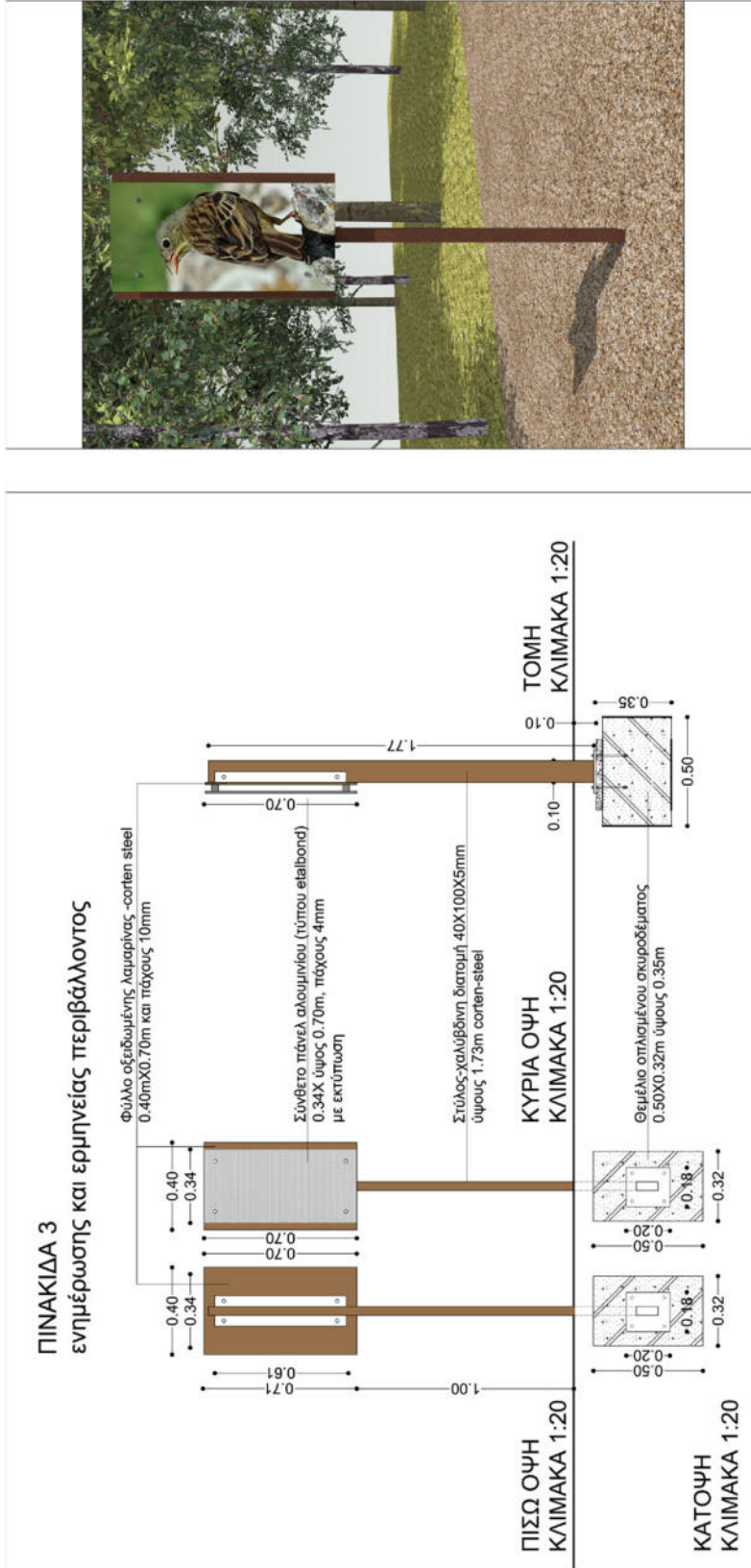
Πινακίδα θέσης και ερμηνείας περιβάλλοντος

Έργο		ΠΙΝΑΚΙΔΑ 2 θέσης και ερμηνείας περιβάλλοντος	Συντάκτης	Ολυμπία Χατζοπούλου, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Πολιτικός Μηχανικός Α.Π.Θ.
Χρηματοδότηση	 	Θέμα σχεδίου	Συνεργάτης	Ευαγγελία Ιορδανίδου, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Αρχιτέκτων Τοπίου Α.Π.Θ.
Φορέας Υλοποίησης	 	Κλίμακα	Ημερομηνία	Μάρτιος 2019
		Αριθμός σχεδίου		

Σχέδιο 3

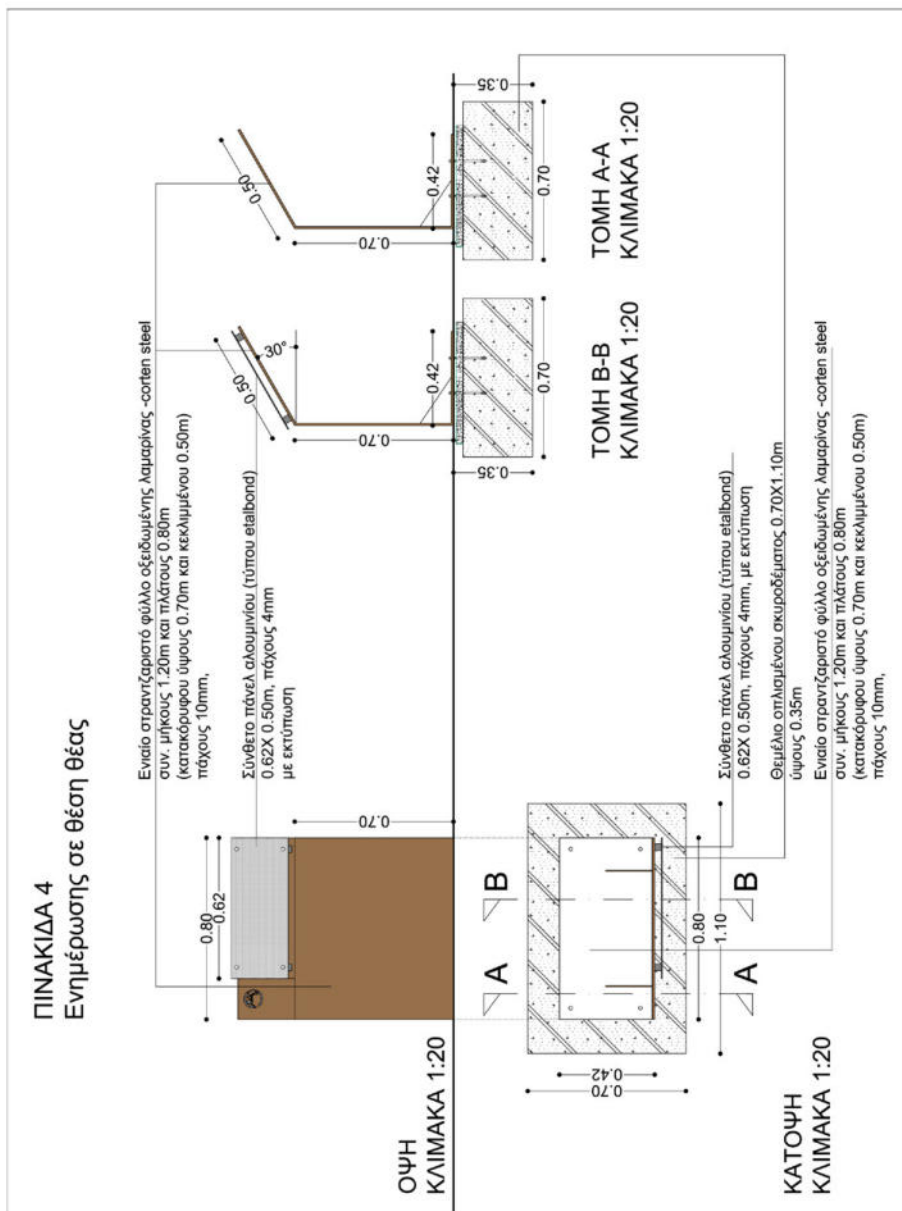
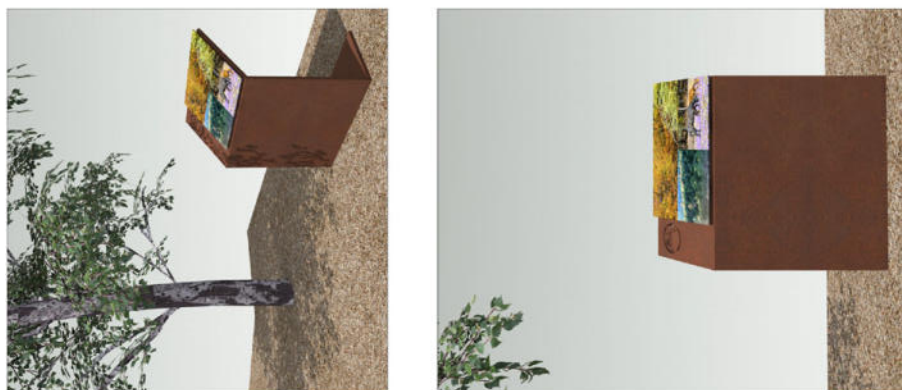
Κατακόρυφη πινακίδα ενημέρωσης και ερμηνείας περιβάλλοντος

Έργο	 LOTUSLIFE	ΠΙΝΑΚΙΔΑ 3 ενημέρωσης και ερμηνείας περιβάλλοντος	Συντάκτης	Ολυμπία Χατζοπούλου, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Πολιτικός Μηχανικός Α.Π.Θ.
Χρηματοδότηση	 Με τη συνεισφορά του χρηματοδοτικού μέσου LIFE της Ευρωπαϊκής Κοινότητας	1:20	Συνεργάτης	Ευαγγελία Ιορδανίδου, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Αρχιτέκτων Τοπίου Α.Π.Θ.
Φορείς Υλοποίησης	 ΜΟΤΕΙΟ ΓΟΤΤΑΛΑΞΗ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΒΙΟΤΕΧΝΟ-ΕΡΕΥΝΩΝ	3	Ημερομηνία	Μάρτιος 2019

Σχέδιο 4

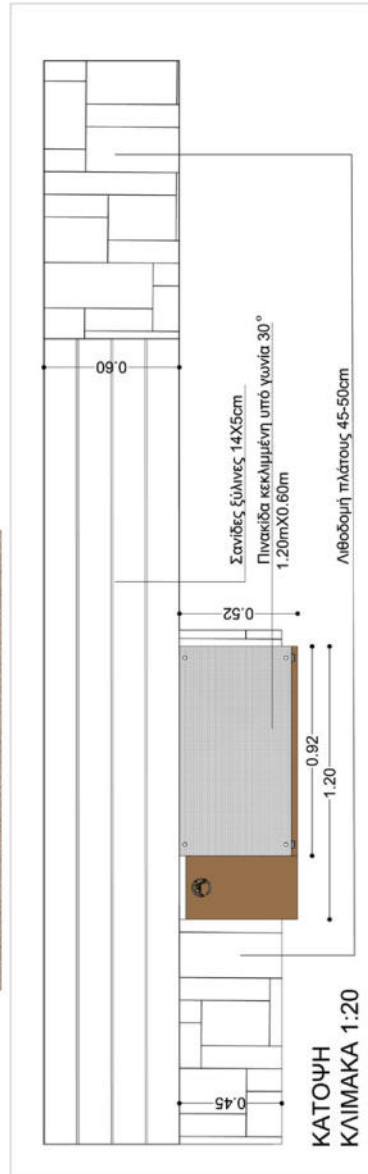
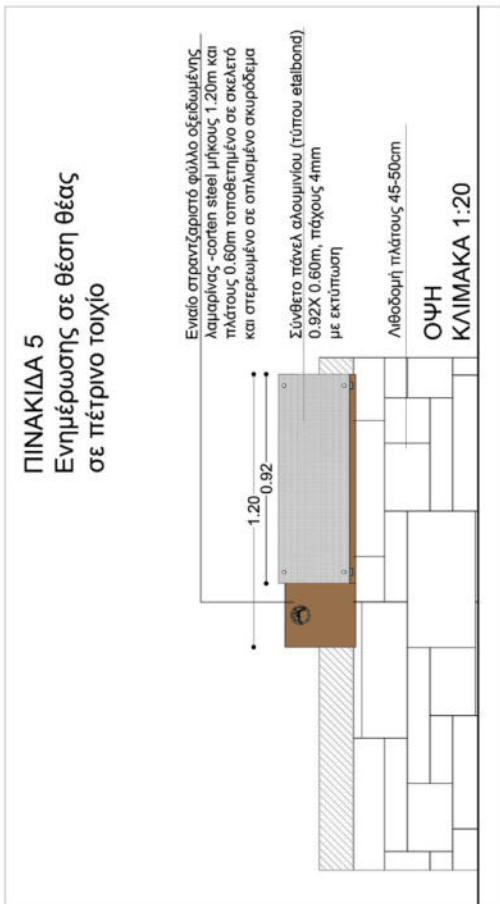
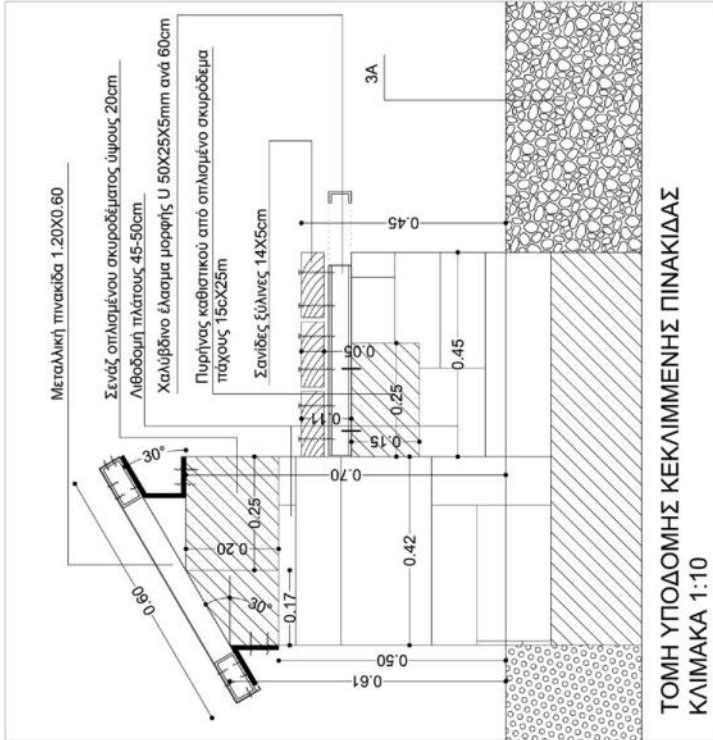
Μικρού μεγέθους πινακίδα-αναλόγιο

Έργο		ΠΙΝΑΚΙΔΑ 4 ενημέρωσης σε θέση θέας	Συντάκτης	Ολυμπία Χατζοπούλου, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Πολιτικός Μηχανικός Α.Π.Θ.
Χρηματοδότηση	Με τη συνεισφορά του χρηματοδοτικού μέσου LIFE της Ευρωπαϊκής Κοινότητας	1:20	Συνεργάτης	Ευαγγελία Ιορδανίδου, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Αρχιτέκτων Τοπίου Α.Π.Θ.
Φορείς Υλοποίησης		Αριθμός σχεδίου 4	Ημερομηνία	Μάρτιος 2019

Σχέδιο 5.1

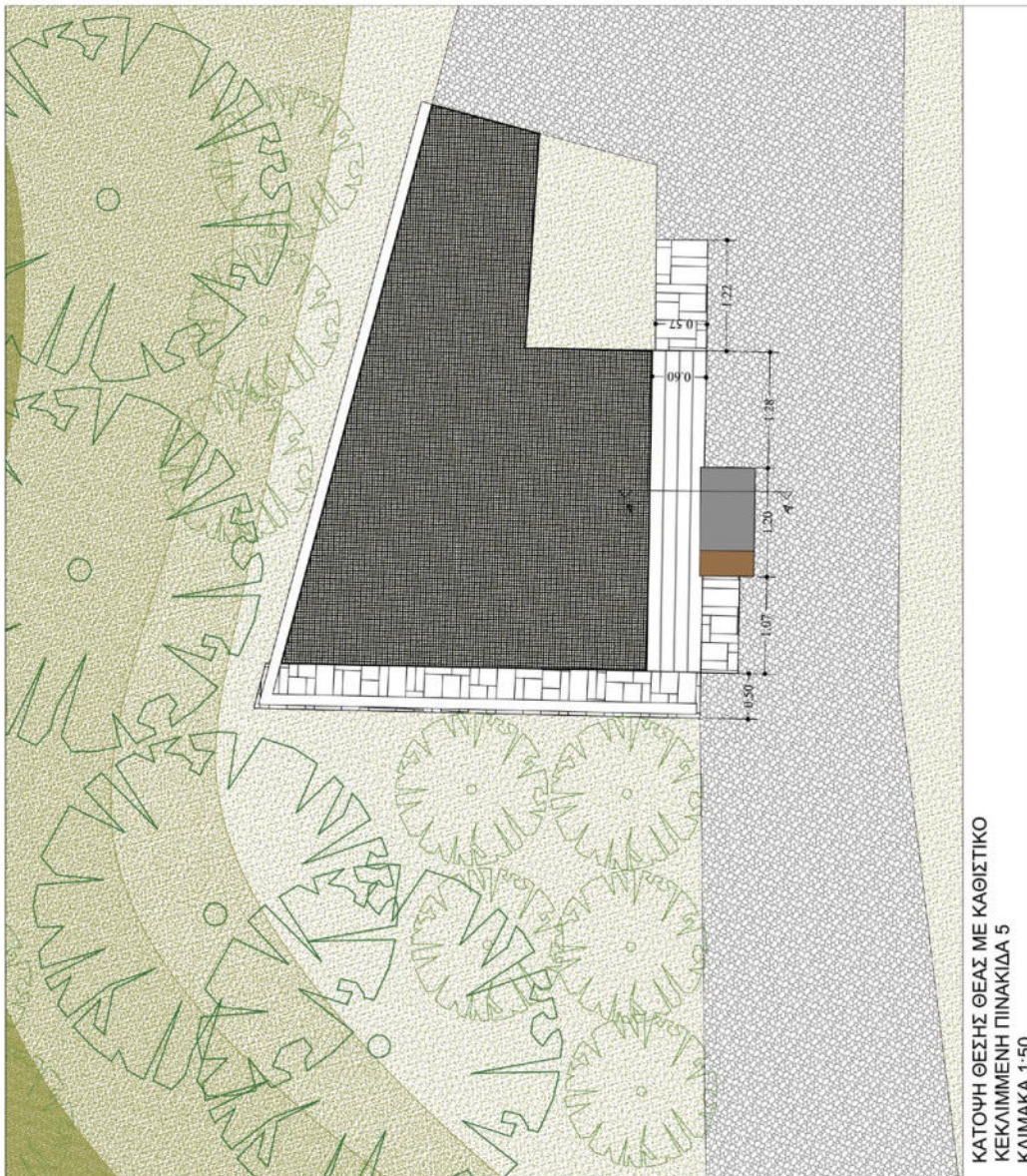
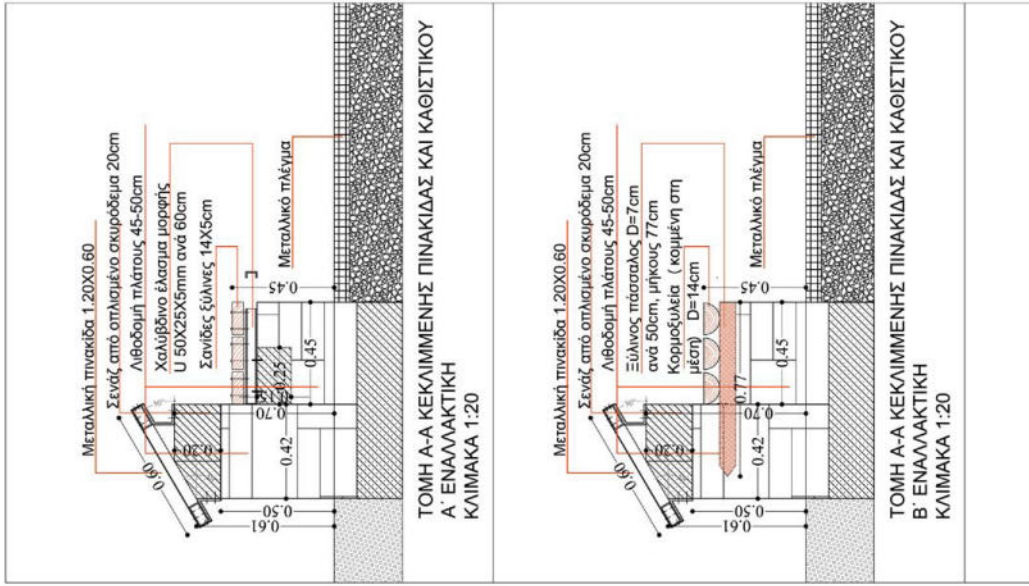
Μεγάλου μεγέθους πινακίδα-αναλόγιο ενημέρωσης με πέτρινο τοίχο α'

Έργο	ΠΙΝΑΚΙΔΑ 5 ενημέρωσης σε θέση θέας σε πέτρινο τοίχο	Συντάκτης	Ολυμπία Χατζοπούλου, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Πολιτικός Μηχανικός Α.Π.Θ.
Χρηματοδότηση	Με τη συνεισφορά του χρηματοδοτικού μέσου LIFE της Ευρωπαϊκής Κοινότητας	Συνεργάτης	Ευαγγελία Ιορδανίδου, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Αρχιτέκτων Τοπίου Α.Π.Θ.
Φορείς Υλοποίησης		Ημερομηνία	Μάρτιος 2019
Αριθμός σχεδίου	5.1		

Σχέδιο 5.2

Μεγάλου μεγέθους πινακίδα-αναλόγιο ενημέρωσης με πέτρινο τοίχο β'

Έργο		ΠΙΝΑΚΙΔΑ 5 ενημέρωσης σε θέση θέας σε πέτρινο τοίχο σε συνδυασμό με μεταλλικοί θέας	Συντάκτης	Ολυμπία Χατζοπούλου, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Πολιτικός Μηχανικός Α.Π.Θ.
Φορέας Υλοποίησης		1:50/ 1:20	Ημερομηνία	Ευσταθία Ιορδανίδου, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Αρχιτέκτων Τοπίου Α.Π.Θ.
		Αριθμός σχεδίου	5.2	Μάρτιος 2019

Σχέδιο 6

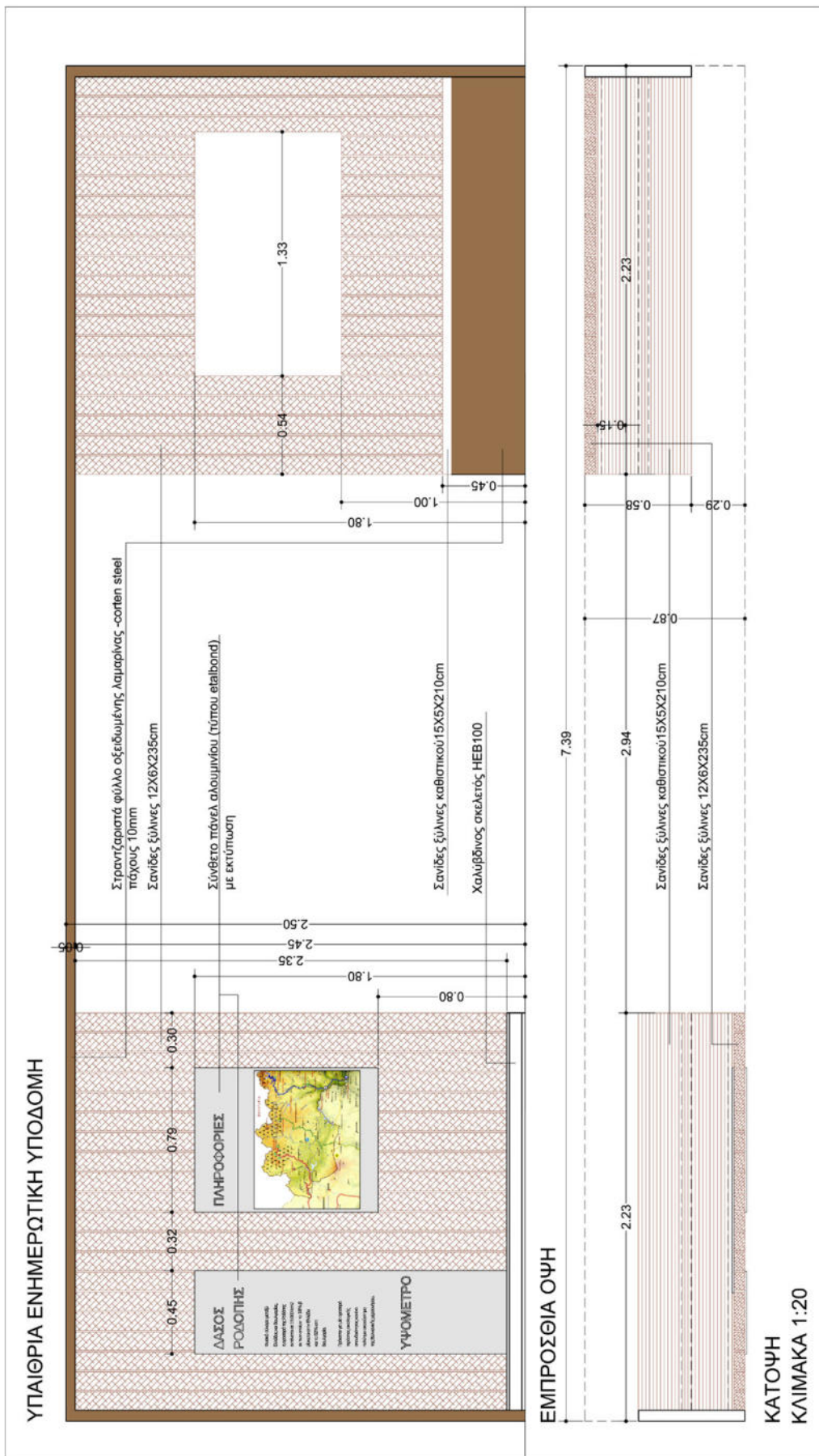
Εμβληματική πινακίδα – Πινακίδα εισόδου

Έργο		ΕΜΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΠΙΝΑΚΙΔΑ ΘΕΣΗΣ	Συντάκτης	Ολυμπία Χατζοπούλου, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Πολιτικός Μηχανικός Α.Π.Θ.
Χρηματοδότηση	Με τη συνεισφορά του χρηματοδοτικού μέσου LIFE της Ευρωπαϊκής Κοινότητας	Θέμα σχεδίου Κλίμακα	Συνεργάτης	Ευαγγελία Ιορδανίδου, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Αρχιτέκτων Τοπίου Α.Π.Θ.
Φορείς Υλοποίησης		Αριθμός σχεδίου 6	Ημερομηνία	Μάρτιος 2019

Σχέδιο 7.1

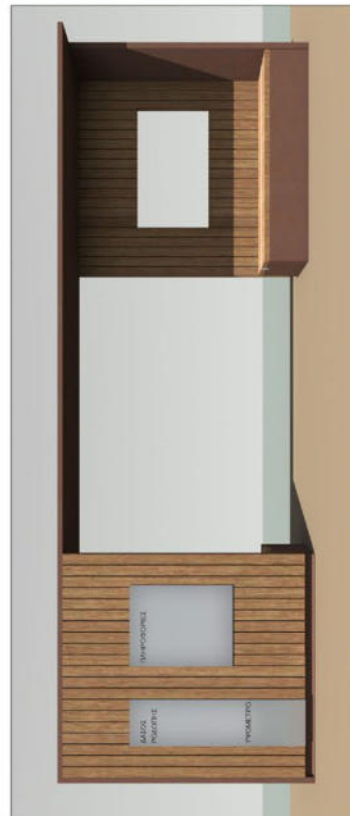
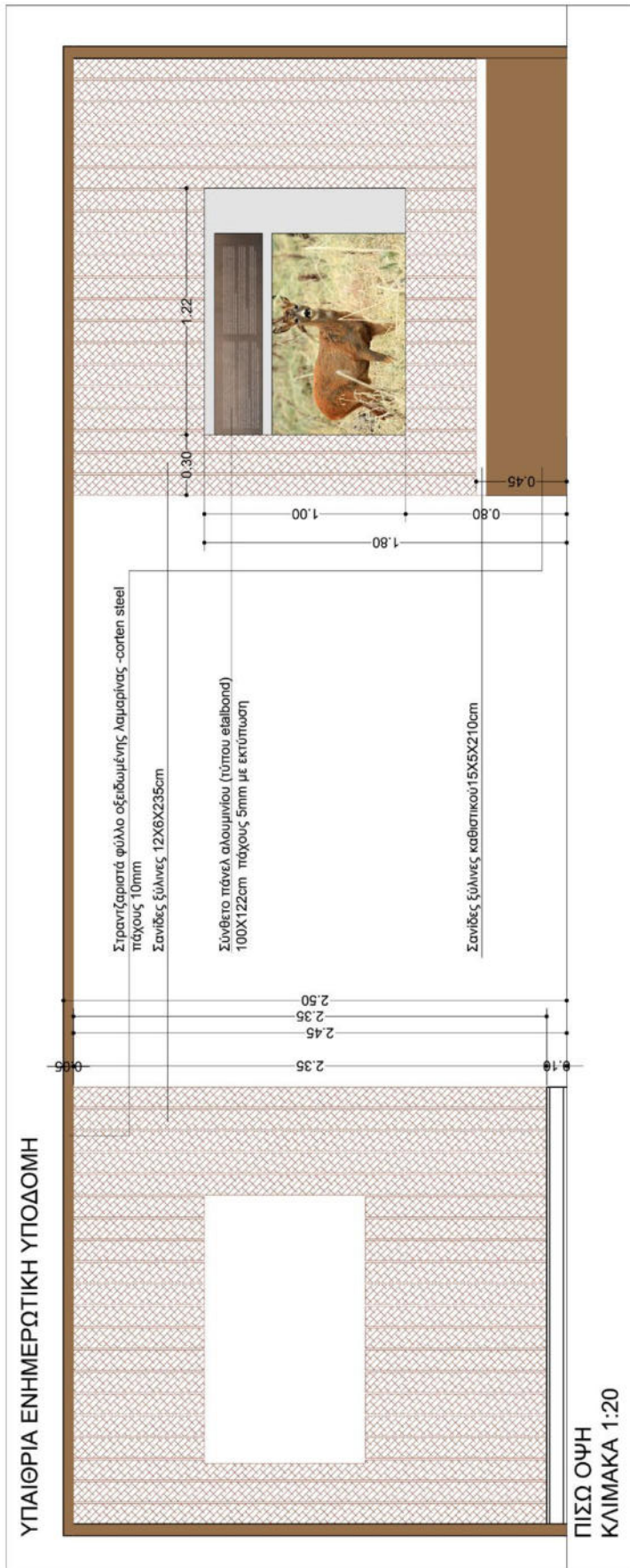
Υπαίθρια ενημερωτική υποδομή

Έργο		Συντάκτης	Ολυμπία Χατζοπούλου, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Πολιτικός Μηχανικός Α.Π.Θ.
Χρηματοδότηση	<p>Με τη συνεργασία του χρηματοδοτικού μέσου LIFE της Ευρωπαϊκής Κοινότητας</p>	Συνεργάτης	Ευαγγελία Ιορδανίδου, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Αρχιτέκτων Τοπίου Α.Π.Θ.
Φορείς Υλοποίησης	<p>ΠΡΩΤΕΙΟ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΕΞΕΤΑΣΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΥΠΟΔΟΣΗΣ</p>	Ημερομηνία	Μάρτιος 2019
Θέμα σχεδίου	ΥΠΑΙΘΡΙΑ ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ	Συντάκτης	Ολυμπία Χατζοπούλου, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Πολιτικός Μηχανικός Α.Π.Θ.
Κλίμακα	1:20	Συνεργάτης	Ευαγγελία Ιορδανίδου, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Αρχιτέκτων Τοπίου Α.Π.Θ.
Αριθμός σχεδίου	7.1	Ημερομηνία	Μάρτιος 2019

Σχέδιο 7.2

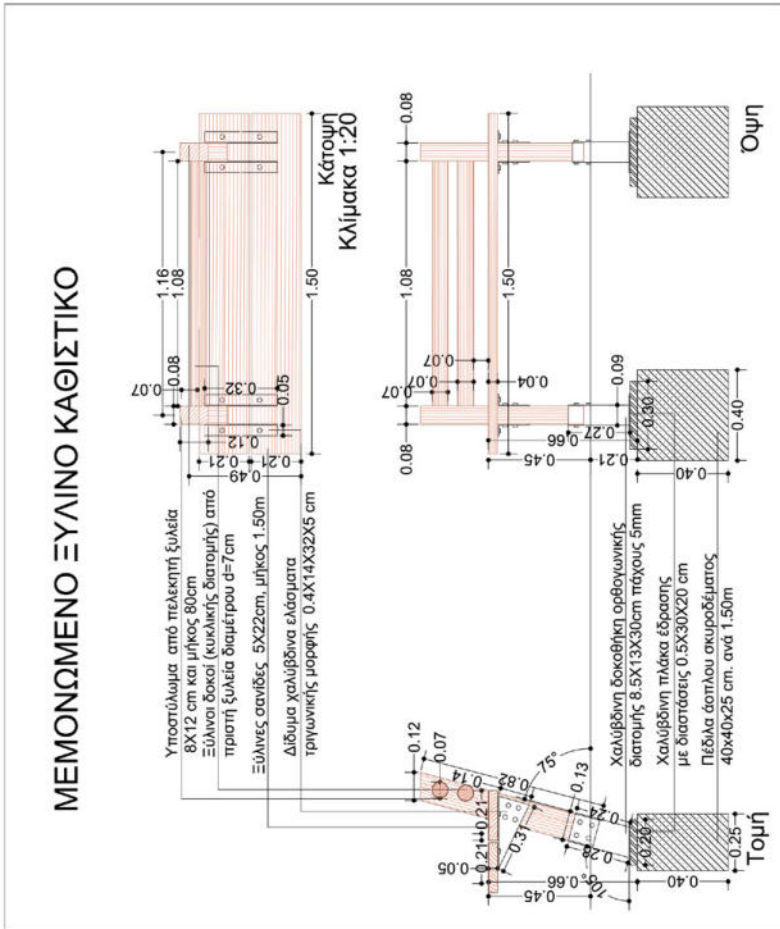
Υπαίθρια ενημερωτική υποδομή

Έργο		Θέμα σχεδίου	ΥΠΑΙΘΡΙΑ ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ	Συντάκτης	Ολυμπία Χατζοπούλου, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Πολιτικός Μηχανικός Α.Π.Θ.
Χρηματοδότηση	Με τη συνεισφορά του χρηματοδοτικού μέσου LIFE της Ευρωπαϊκής Κοινότητας	Κλίμακα	1:20	Συνεργάτης	Ευαγγελία Ιορδανίδου, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Αρχιτέκτων Τοπίου Α.Π.Θ.
Φορέις Υλοποίησης		Αριθμός σχεδίου	7.2	Ημερομηνία	Μάρτιος 2019

Σχέδιο 8

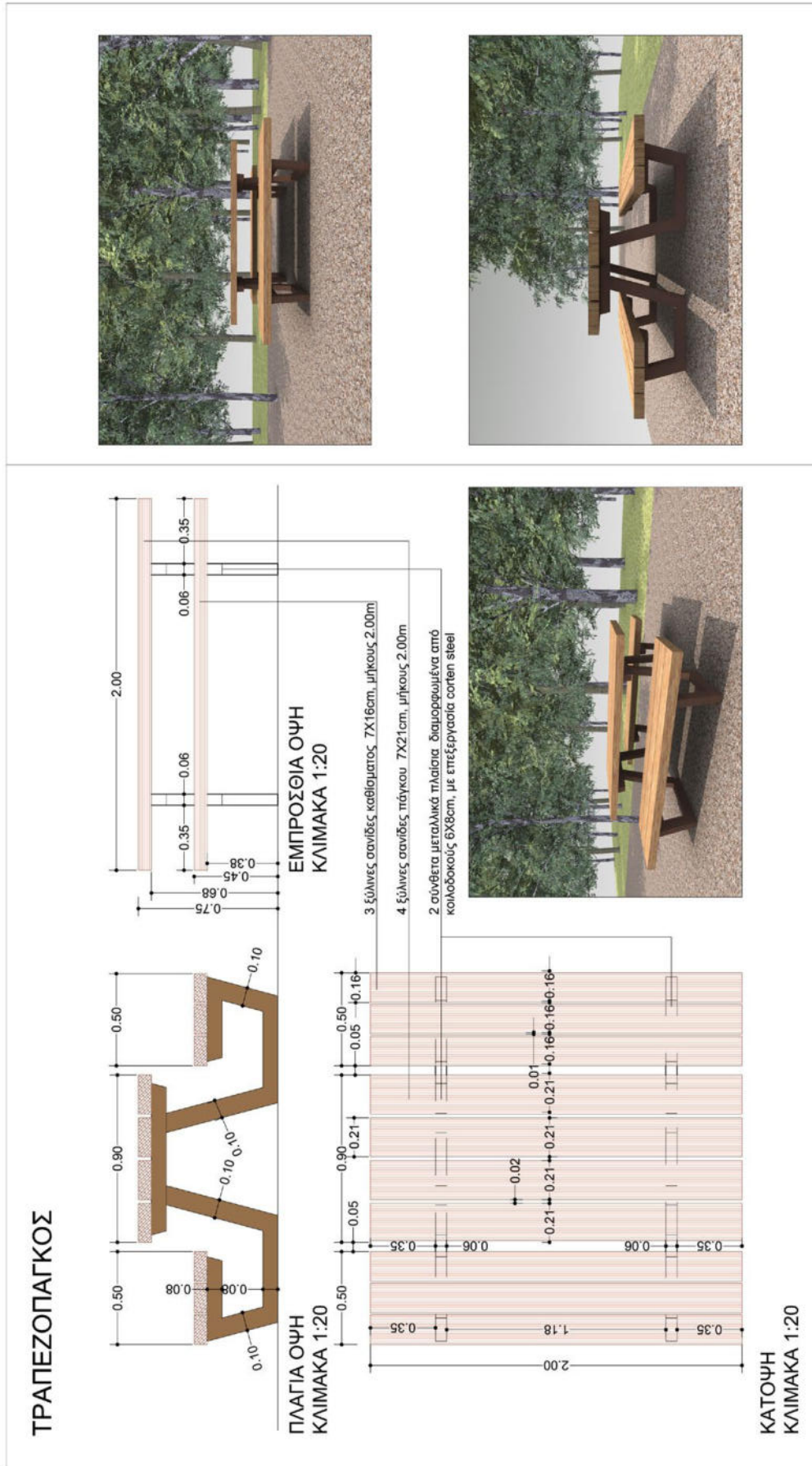
Ξύλινο καθιστικό

Έργο		Θέμα σχεδίου	ΜΕΜΟΝΩΜΕΝΟ ΞΥΛΙΝΟ ΚΑΘΙΣΤΙΚΟ	Συντάκτης Συνεργάτης	Ολυμπία Χατζοπούλου, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Πολιτικός Μηχανικός Α.Π.Θ. Ευαγγελία Ιορδανίδου, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Αρχιτέκτων Τοπίου Α.Π.Θ.
		Χρηματοδότηση	Κλίμακα		
Φορέας Υλοποίησης		Αριθμός σχεδίου	8	Ημερομηνία	Μάρτιος 2019

Σχέδιο 9

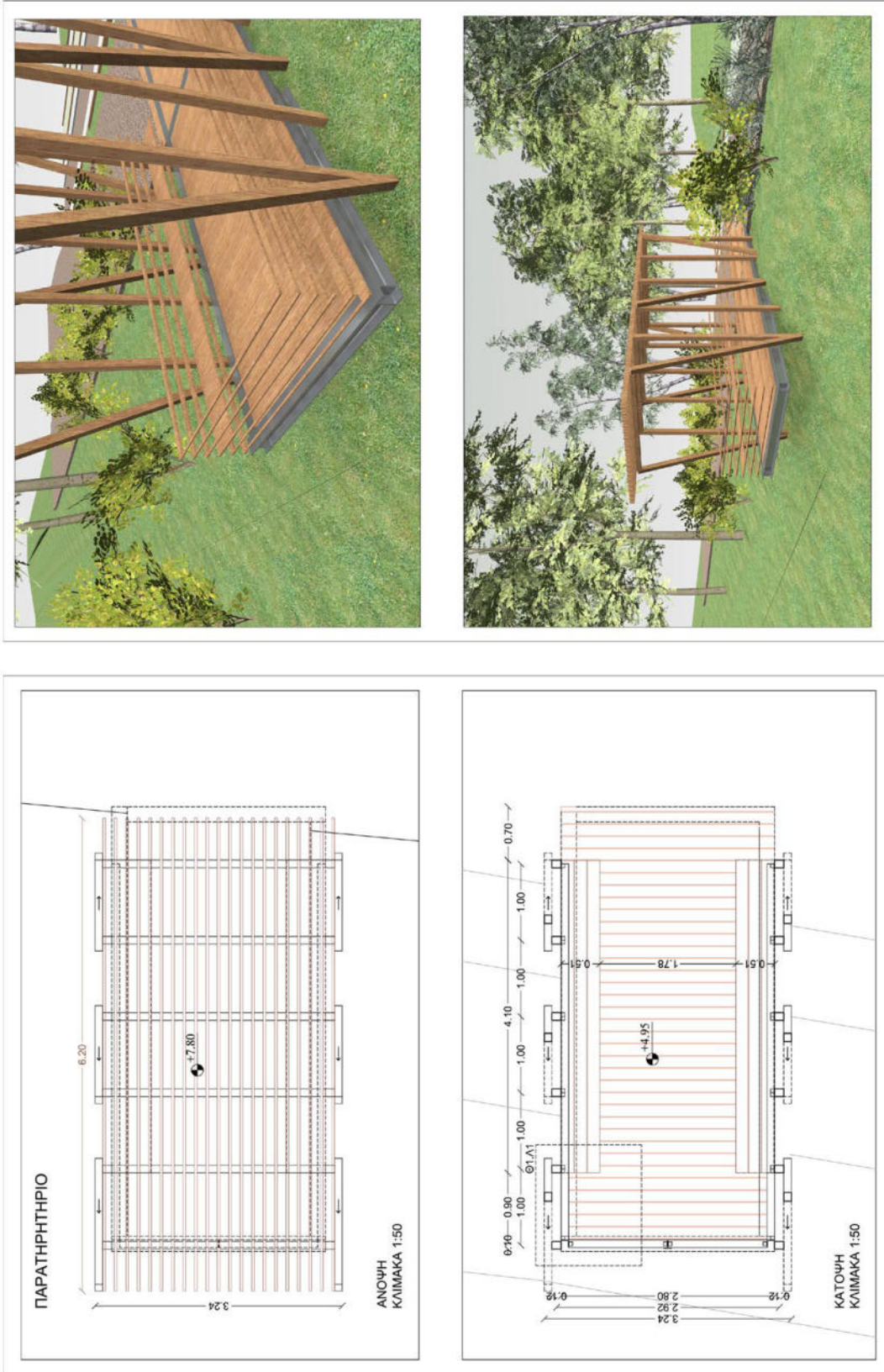
Τραπεζόπαγκος

Έργο	 	Θέμα σχεδίου	ΤΡΑΠΕΖΟΠΑΓΚΟΣ	Συντάκτης	Ολυμπία Χατζοπούλου, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Πολιτικός Μηχανικός Α.Π.Θ.
Χρηματοδότηση	 	Κλίμακα	1:20	Συνεργάτης	Ευαγγελία Ιωρδανίδου, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Αρχιτέκτων Τοπίου Α.Π.Θ.
Φορείς Υλοποίησης	 	Αριθμός σχεδίου	9	Ημερομηνία	Μάρτιος 2019

Σχέδιο 10.1

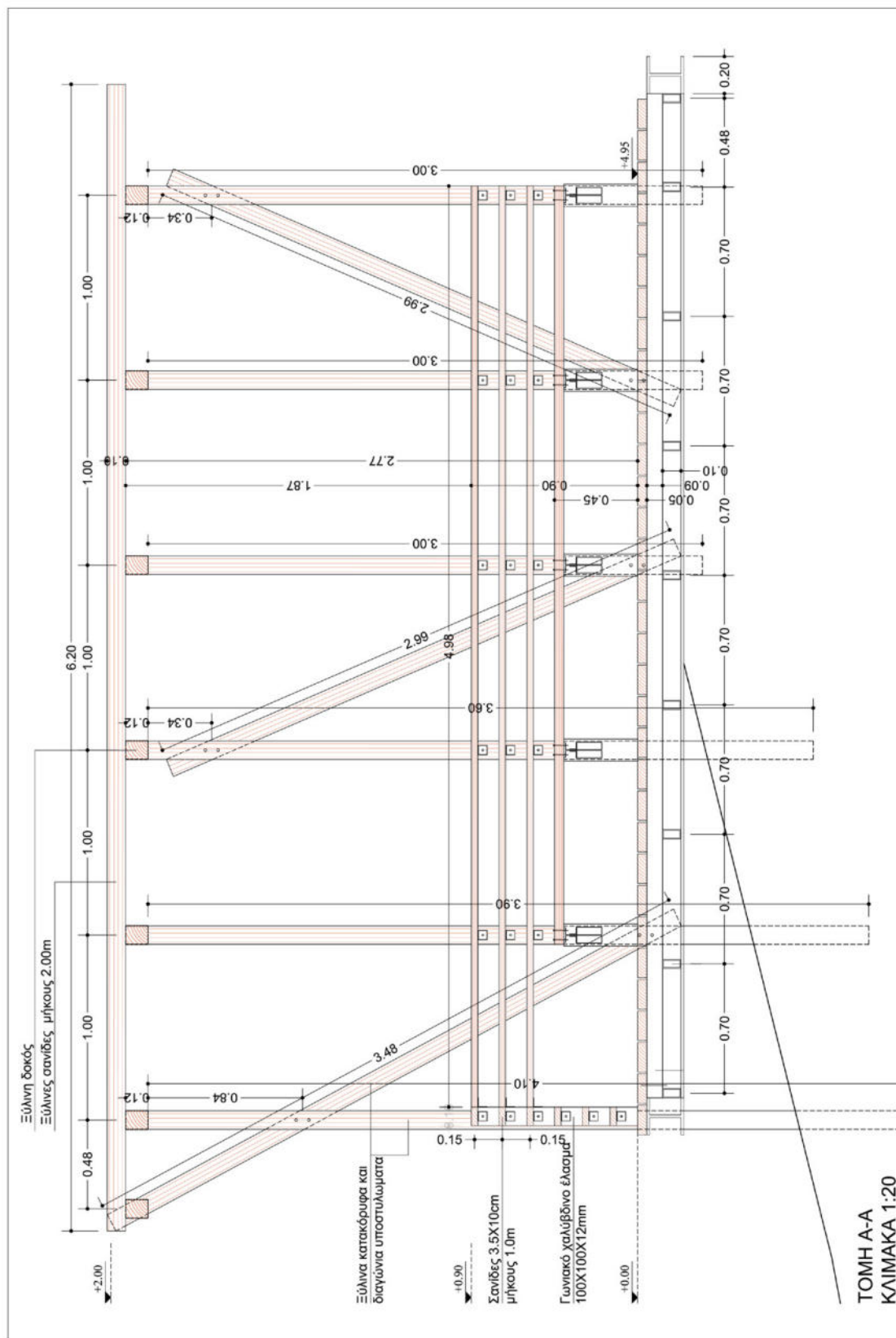
Εξέδρα - Παρατηρητήριο

Έργο	forests4life		ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ	Συντάκτης	Ολυμπία Χατζοπούλου, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Πολιτικός Μηχανικός Α.Π.Θ.
	Χρηματοδότηση	Με τη συνεισφορά του χρηματοδοτικού μέσου LIFE της Ευρωπαϊκής Κοινότητας		Συνεργάτης	
Φορέας Υλοποίησης		Θέμα σχεδίου Κλίμακα	ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ 1:50	Ημερομηνία	Μάρτιος 2019
		Αριθμός σχεδίου	10.1		

Σχέδιο 10.2 • Εξέδρα - Παρατηρητήριο

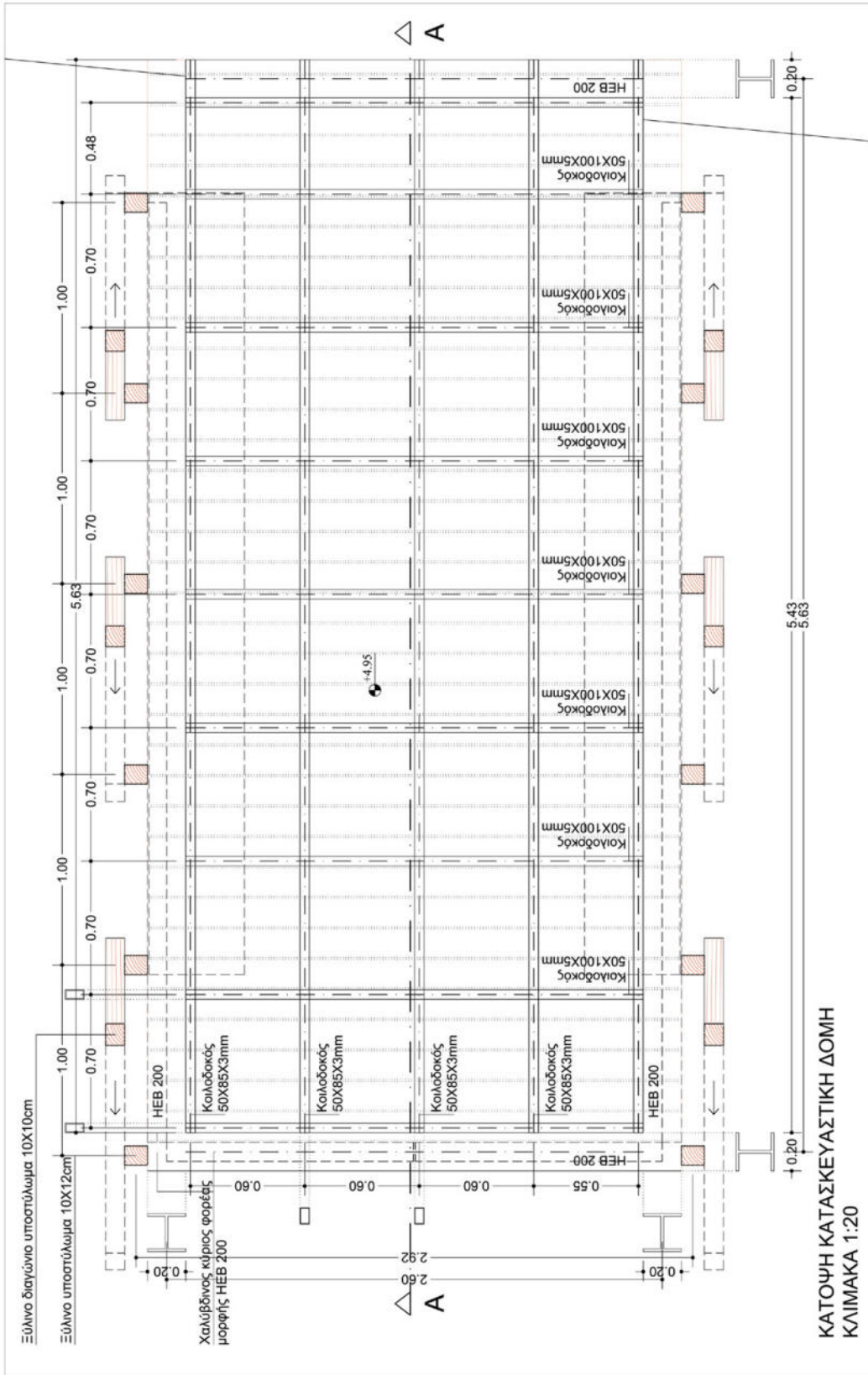
Εξέδρα - Παρατηρητήριο

Έργο	foreSTLIFE	Θέμα σχεδίου	ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ	Συντάκτης	Ολυμπία Χατζοπούλου, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Πολιτικός Μηχανικός Α.Π.Θ.	
Χρηματοδότηση	Με τη συνεισφορά του χρηματοδοτικού μέσου LIFE της Ευρωπαϊκής Κοινότητας	Κλίμακα	1:20	Συνεργάτης	Εισαγγελία Ιορδανίδου, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Αρχιτέκτων Τοπίου Α.Π.Θ.	
Φορέας Υλοποίησης	ΠΡΟΤΕΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΒΙΟΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ	Αριθμός σχεδίου	10.2	Ημερομηνία	Μάρτιος 2019	

Σχέδιο 10.3 • Εξέδρα - Παρατηρητήριο

Εξέδρα - Παρατηρητήριο

Έργο	 	Θέμα σχεδίου	ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ	Συντάκτης	Ολυμπία Χατζοπούλου, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Πολιτικός Μηχανικός Α.Π.Θ.	
Χρηματοδότηση	 	Κλίμακα	1:20	Συνεργάτης	Ευαγγελία Ιορδανίδου, Αρχιτέκτων Μηχανικός - Αρχιτέκτων Τοπίου Α.Π.Θ.	
Φορείς Υλοποίησης	 	Αριθμός σχεδίου	10.3	Ημερομηνία	Μάρτιος 2019	

